

ANALIZA TRŽIŠTA
ZAPOČINJANJA
(ORIGINACIJE)
POZIVA IZ JAVNIH
KOMUNIKACIJSKIH
MREŽA KOJE SE
PRUŽA NA
FIKSNOJ LOKACIJI

veljača 15
2013

Sadržaj

1 Sažeti pregled dokumenta.....	3
2 Uvod	5
2.1 Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije.....	5
2.2 Zakon o elektroničkim komunikacijama	6
2.3 Odnos prema drugim zakonima.....	8
2.4 Osvrt na trenutno važeću odluku o Analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji	8
2.5 Kronološki slijed aktivnosti	10
3 Utvrđivanje mjerodavnog tržišta.....	13
4 Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj	14
4.1 Osnovne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj.....	14
5 Određivanje granica mjerodavnog tržišta	20
5.1 Mjerodavno tržište u dimenziji usluga	20
5.1.1 Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina.....	21
5.1.2 Zamjenjivost na strani ponude i potražnje - veleprodajna razina	28
5.2 Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji	34
5.3 Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta.....	35
6 Analiza mjerodavnog tržišta	36
6.1 Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta.....	36
6.1.1 Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu.....	37
6.1.2 Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije	40
6.1.3 Nedostatak protutežne kupovne moći.....	44
6.1.4 Jednostavan ili povlašten pristup tržištima kapitala ili novčanim izvorima	46
6.1.5 Ekonomije razmjera	46
6.1.6 Ekonomije opsega.....	47
6.1.7 Visoko razvijena distribucijska i prodajna mreža.....	48
6.1.8 Stupanj vertikalne integracije	48
6.2 Stajalište HAKOM-a o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom	49
7 Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.....	51
7.1 Prenosnje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene	52
7.1.1 Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa	52

7.1.2	Taktike odgađanja	53
7.1.3	Neopravdani zahtjevi	53
7.1.4	Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	54
7.1.5	Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama.....	55
7.2	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene	57
7.2.1	Diskriminacija na cjenovnoj osnovi.....	57
7.2.2	Unakrsno subvencioniranje.....	58
8	Regulatorne obveze određene operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji	59
8.1	Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže	59
8.2	Obveza nediskriminacije	64
8.3	Obveza transparentnosti.....	66
8.4	Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva.....	76
8.4.1	Usluga započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini	80
8.4.2	Usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (eng. single tandem)	81
8.4.3	Usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. double transit).....	83
8.5	Obveza računovodstvenog razdvajanja	85
8.6	Ostale regulatorne obveze koje bi HAKOM, na temelju ZEK-a, mogao propisati na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.....	87
9	Prilozi.....	89
9.1	Prilog A - mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja	89
9.2	Prilog B Komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a	89
	na navedene komentare	89
9.3	Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na	89
	navedene komentare.....	89
9.4	Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je HAKOM nametnuo	89
	operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt HAKOM-a na navedene.....	89
	komentare.....	89

1 Sažeti pregled dokumenta

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize HAKOM će odrediti, zadržati, izmijeniti ili ukinuti regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a¹.

HAKOM je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodio računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (lat. ex ante) regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.²

U srpnju 2009. godine, HAKOM je proveo postupak analize tržišta te u skladu s navedenim odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredio HT-Hrvatske Telekomunikacije d.d.³ operatorom sa značajnom tržišnom snagom te istom odredio regulatorne obveze na temelju utvrđenih nedostataka na tržištu. Prethodno spomenuto je detaljno obrazloženo u dokumentu „Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji“.

Sukladno članku 52. stavku 2. ZEK-a, s obzirom da je od trenutka donošenja odluka o završenim postupcima analize iz članka 52. stavka 1. prošlo razdoblje od tri godine, HAKOM ponovo provodi postupak utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex-ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a, a koji su preduvjet za provođenje postupaka iz članka 54. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta, HAKOM je odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju te na temelju rezultata provedene analize odredio mjerodavno tržište

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama NN 73/08, 90/11 i 133/12

² OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

³ HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. je 20. svibnja 2010. godine izvršio promjenu naziva u Hrvatski Telekom d.d.

započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, koje se sastoji od sljedećih usluga:

- usluga započinjanja (originacije) poziva iz mreže svakog operatora nepokretne mreže, koja se pruža za vlastite potrebe;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za uslugu predodabira operatora;
- usluga započinjanja (originacije) poziva u svrhu pristupa nezemljopisnim brojevima u mreži drugog operatora (usluge s posebnom tarifom i usluge besplatnog poziva), kratkim kodovima za glasovne usluge (odabir operatora, harmonizirani europski broj, usluge bez posebne tarife, usluge s posebnom tarifom, usluge podrške korisnicima, hitne službe).

Također, HAKOM je odredio da je mjerodavno tržište, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je, na temelju analize mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredio operatora Hrvatski Telekom d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Nakon što je odredio HT operatorom sa značajnom tržišnom snagom, HAKOM je, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje HT može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, odredio HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a HAKOM će zatražiti mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je HAKOM odredio mjerodavno tržište i utvrdio operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, a koje će biti dostupno nakon provedenog postupka javne rasprave u poglavlju 10.1. „Prilog A“ ovog dokumenta.

2 Uvod

2.1 Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju Regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja Regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“);
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“);
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“);
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“);
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Namjera direktiva Europske komisije jest promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije. Europska komisija je 2009. godine usvojila dvije direktive kojima se mijenja i dopunjuje regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga te uredbu o osnivanju BEREC-a:

- Direktiva 2009/140/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. godine o izmjenama i dopunama Direktive 2002/21/EZ o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, Direktive 2002/19/EZ o pristupu i međupovezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajuće opreme, te Direktive 2002/20/EZ o ovlaštenjima na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga;

- Direktiva 2009/136/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenog 2009. godine o izmjenama Direktive 2002/22/EC o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge i Direktive 2002/58/EC o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru;
- Uredba 1211/2009 o osnivanju posebnog tijela europskih regulatora za elektroničke komunikacije i njegovog Ureda (BEREC) koja ima snagu zakona u državama članicama i neposredno je primjenjiva (proces implementacije u nacionalna zakonodavstva bio je određen do 25. svibnja 2011.) dok u odnosu na Republiku Hrvatsku smjernice su sastavni dio pravne stečevine Europske unije s kojom je potrebno uskladiti nacionalno zakonodavstvo, a uredba će biti neposredno primjenjiva primitkom u članstvo EU.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁴. Na temelju navedene Preporuke o mjerodavnim tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila) te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2 Zakon o elektroničkim komunikacijama

U provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, HAKOM osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnim tržištima. Na temelju rezultata provedene analize HAKOM će odrediti, zadržati, izmijeniti ili ukinuti regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a. Regulatorni okvir iz 2009. godine, koji je implementiran u

⁴ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje provođenje postupka analize tržišta koji može uključivati sljedeće.

Postupak *utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji* u skladu je s člankom 53. ZEK-a uz primjenu mjerodavne preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji. S obzirom da je mjerodavna preporuka stupila na snagu 28. prosinca 2007. godine i sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, HAKOM je u mogućnosti, bez dokazivanja da su istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta. Međutim, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a, HAKOM može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj podložna prethodnoj regulaciji ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanja nedostataka na tržištu.

U nastavku se provodi postupak koji se sastoji od *određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu*. U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, prema članku 54. ZEK-a, HAKOM utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Po određivanju mjerodavnog tržišta u objema navedenim dimenzijama, HAKOM, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocjenjuje djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu. U slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, HAKOM, sukladno članku 55. ZEK-a, procjenjuje postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator/operatori sa značajnom tržišnom snagom.

U konačnici, ukoliko kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, sukladno članku 55. ZEK-a, HAKOM *određuje operatora sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu te svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom određuje regulatorne obveze iz članaka 58. do 65. ZEK-a*.

Zaključno, predmetno **tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji** navedeno je u mjerodavnoj preporuci⁵ zbog čega je i dalje podložno prethodnoj regulaciji, odnosno HAKOM je u mogućnosti isto prethodno regulirati, a samim time i utvrditi bez dokazivanja da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2.3 Odnos prema drugim zakonima

Sukladno članku 6. stavku 4. ZEK-a, HAKOM, između ostalih, osobito surađuje s AZTN-om⁶. AZTN je pravna osoba s javnim ovlastima koja samostalno i neovisno obavlja poslove u okviru djelokruga i nadležnosti određenih Zakonom o zaštiti tržišnog natjecanja⁷ i Zakonom o državnim potporama⁸ za što odgovara Hrvatskom saboru.

Praksa je HAKOM-a u postupku analize tržišta, a sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a, zatražiti mišljenje AZTN-a na prijedlog odluke o određivanju mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom. U okviru suradnje s AZTN-om, HAKOM od AZTN-a zahtijeva mišljenje ili predlaže pokretanje postupka pred AZTN-om u svim slučajevima sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja, u skladu s posebnim zakonom kojim je uređena zaštita tržišnog natjecanja.

2.4 Osvrt na trenutno važeću odluku o Analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Primjenom propisa iz ZEK-a, HAKOM je obavezan provesti postupak analize tržišta u skladu s procedurom navedenom u VIII. poglavlju ZEK-a. Osnovni cilj postupka analize tržišta jest utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu tržišnu snagu. U srpnju 2009. godine, HAKOM je proveo postupak analize tržišta te u skladu s navedenim odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredio HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom te istom odredio regulatorne obveze na temelju utvrđenih nedostataka na tržištu. Prethodno spomenuto je detaljno obrazloženo u

⁵ Tržište br. 2

⁶ Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja

⁷ „Narodne novine“, broj 79/09

⁸ „Narodne novine“, broj 140/05

dokumentu „Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji“⁹.

HAKOM je svojim regulatornim aktivnostima, donošenjem niza odluka i rješenja u proteklom razdoblju, osigurao uvjete za daljnju liberalizaciju i regulaciju tržišta elektroničkih komunikacija. Stoga su aktivnosti HAKOM-a u razdoblju nakon odluke u srpnju 2009. godine bile usmjerene na definiranje veleprodajnih uvjeta koji se odnose na pružanje usluge započinjanja poziva i izmjene istih u skladu s interesima tržišta i daljnjim razvojem tržišnog natjecanja, kako je navedeno u nastavku:

- U studenom 2010. godine izmijenjena je regulatorna obveza transparentnosti određena HT-u odlukom HAKOM-a na tržištu započinjanja (originacije) poziva javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i to na način da HT može primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja, odnosno, ako se ne može namiriti iz instrumenata osiguranja plaćanja, privremeno obustaviti pružanje usluge, ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i neosporeni račun za usluge, u roku od 60 dana od zaprimanja pisane opomene. U odnosu na okolnosti vezane uz gospodarsku krizu, koje su postojale u trenutku donošenja analize, nastale su promjene koje su imale značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnim tržištima, pa je stoga bilo potrebno izmijeniti regulatornu obvezu transparentnosti u odnosu na rokove za aktivaciju instrumenata osiguranja plaćanja i privremenu obustavu pružanja usluge, a kako bi se na odgovarajući način pristupilo pitanju smanjene likvidnosti na tržištu.¹⁰
- Odlukom o analizi tržišta pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike, HAKOM je u travnju 2011. godine odredio HT-u obvezu pružanja usluge predodabira operatora uz profil „svi pozivi“ koji je morao obuhvatiti sve vrste poziva, odnosno uz lokalne, nacionalne, pozive prema pokretnim mrežama, međunarodne pozive te pozive prema uslugama s posebnom tarifom, profil „svi pozivi“ trebao je uključivati i pozive prema brojevima posebnih i hitnih službi. Navedeno je bilo potrebno kako bi predodabrani operator mogao korisnicima usluge predodabira operatora uz uslugu najma korisničke linije ispostaviti jedan račun te je zbog prethodno navedenog postojeća Standardna ponuda Hrvatskog Telekoma d.d. za usluge međupovezivanja dopunjena novim profilima usluge predodabira operatora.¹¹

⁹http://www.hakom.hr/UserDocImages/2012/analiza_trzista/Odluke_i_rjesenja_analize_2009/Analiza%20tr%C5%BEi%C5%A1ta%20zavr%C5%A1avanja%20poziva%20u%20pokretnoj.pdf

¹⁰ odluku je moguće pronaći na internet poveznici:

<http://www.hakom.hr/UserDocImages/2010.g/Odluke/rje%C5%A1enje%20-%20izmjena%20regulatorne%20obveze%20transparentnosti.pdf>

¹¹ odluka o analizi tržišta pristupa nalazi se na internet poveznici:

http://www.hakom.hr/UserDocImages/2011/analiza_trzista/IZ-AT-AN-OPR-tr%C5%BEi%C5%A1te%20pristupa%20analiza-v1.0.pdf

- U prosincu 2012. godine, na temelju zahtjeva HT-a doneseno je privremeno rješenje kojim se odobrava gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. Naime, postupak modernizacije elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN) i migraciju na IMS tehnologiju, a u kojem se nalazi HT, podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Kako bi osigurao da HT i operatori korisnici u praksi mogu ispitati i riješiti sve sporne okolnosti koje se javljaju u procesu gašenja lokalnih centrala radi modernizacije i racionalizacije mreže, a što predstavlja legitimni cilj HT-a, HAKOM je privremenim rješenjem odredio kako će od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Pritom je također određeno da se promet međupovezivanja koji se odnosi na područje pokrivanja ugašene lokalne centrale, a koji se isporučuje iz mreže/u mrežu HT-a na regionalnoj razini naplaćuje po cijenama koje vrijede za lokalno međupovezivanje.¹²

2.5 Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće HAKOM-a je na sjednici održanoj 18. srpnja 2012. godine donijelo Odluku¹³ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i određivanje i analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Navedenim odlukama, Vijeće HAKOM-a je odredilo da su sljedeći operatori¹⁴ obvezni dostaviti sve potrebne podatke:

¹² privremeno rješenje moguće je naći na internet poveznici:

http://www.hakom.hr/UserDocsImages/2012/odluke_rjesenja/IZ-AT-RJ-OPR-Privremeno%20rje%C5%A1enje%20IMS-pilot%20projekt%2020121219.pdf

¹³ klasa: UP/I-344-01/12-03/08; ur. broj: 376-11/12-1

¹⁴ operatori su poredani abecednim redom

Tablica 1 Operatori koji su obvezni dostaviti podatke

Red. Broj	NAZIV OPERATORA	Adresa
1.	Akton d.o.o	Buzin, 10010 Zagreb
2.	Amis Telekom d.o.o.	Bani 75, 10010 Zagreb
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	Avenija Dubrovnik 16, 10020 Zagreb
4.	BT Net d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
5.	H1 Telekom d.d.	Put Trščenice 10, 21000 Split
6.	Hrvatski telekom d.d	Savska cesta 32, 10000 Zagreb
7.	NFO PROGRES d.o.o.	Kamelija 47, 52212 Fažana
8.	Iskon Internet d.d.	Garićgradska 18, 10000 Zagreb
9.	Metronet d.o.o	Ulica grada Vukovara 269/d, 10 000 Zagreb
10.	Metronet telekomunikacije d.d.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb
11.	Nexcom d.o.o.	Trnjanska 45, 10000 Zagreb
12.	Novi net d.o.o.	Merhatovec 5, 40314 Selnica
13.	OT – Optima Telekom d.d.	Bani 75/a Buzin, 10010 Zagreb
14.	Primatel d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
15.	Selec d.o.o.	V. Ruždjaka 9c, 10000 Zagreb
16.	Vipnet d.o.o.	Vrtni put 1, 10000 Zagreb
17.	Voljatelj telekomunikacije d.o.o	Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb

Uzevši u obzir ZEK koji se temelji na mjerodavnoj Preporuci Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, na veleprodajnoj razini u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama¹⁵ postoje dva tržišta vezana za usluge međupovezivanja i to: tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

U skladu s navedenim, a s ciljem prikupljanja svih potrebnih podataka, HAKOM je na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradio jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju elektroničke komunikacijske usluge u nepokretnim mrežama. Navedeni upitnik sastoji se od dva dijela, a isti sadrže sve potrebne podatke za provođenje postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a i članka 54. ZEK-a te je iz samih upitnika razvidno u svrhu kojeg će se postupka podaci koristiti (utvrđivanje mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji te određivanje i analiza mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji). Prvi dio upitnika se odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva dok se drugi dio odnosi na uslugu završavanja (terminacije) poziva. Podaci traženi u navedenom upitniku

¹⁵ dalje u tekstu: nepokretne mreže

odnose se na razdoblje koje obuhvaća drugo polugodište 2008. godine, cijelu 2009., 2010. i 2011. godinu te prvo polugodište 2012. godine (podaci su zatraženi na šestomjesečnoj osnovi).

S obzirom da je HAKOM, osim na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, želio izraditi upitnike i u suradnji s operatorima nepokretnih mreža, 9. srpnja 2012. godine sa svim gore navedenim operatorima nepokretnih mreža održan je sastanak na kojem su se pojasnili upitnici i zatražili komentari operatora.

HAKOM je 20. srpnja 2012. godine, a sukladno odluci Vijeća HAKOM-a od 18. srpnja 2012. godine, operatorima nepokretnih mreža poslao upitnike te odredio rok dostave ispunjenog upitnika, u pisanom i elektroničkom obliku, do 21. rujna 2012. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 2.

Tablica 2 Zaprimanje upitnika - po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1.	Akton d.o.o. ¹⁶	28. rujna 2012.
2.	Amis Telekom d.o.o.	21. rujna 2012.
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	24. rujna 2012.
4.	BT Net d.o.o.	4. listopada 2012.
5.	H1 Telekom d.d.	21. rujna 2012.
6.	Hrvatski Telekom d.d.	21. rujna 2012.
7.	Info Progres d.o.o.	2. listopada 2012.
8.	Iskon Internet d.d.	21. rujna 2012.
9.	Metronet d.o.o.	24. rujna 2012.
10.	Metronet telekomunikacije d.d.	21. rujna 2012.
11.	Nexcom d.o.o. ¹⁷	24. rujna 2012.
12.	Novi net d.o.o.	10. listopada 2012.
13.	OT – Optima Telekom d.d.	21. rujna 2012.
14.	Primatel d.o.o. ¹⁸	Nije dostavio
15.	Selec d.o.o.	28. rujna 2012.
16.	Vipnet d.o.o.	21. rujna 2012.
17.	Terrakom d.o.o. ¹⁹	4. listopada 2012.

¹⁶ Akton d.o.o. prometni podaci za Akton d.o.o. iskazani su u upitniku Voljatel telekomunikacija d.o.o.

¹⁷ Nexcom d.o.o., Selec d.o.o. i Info Progres d.o.o., su izjavili kako u razdoblju koje je obuhvaćeno upitnikom nisu nudili usluge za koje se tražila dostava podataka

¹⁸ Zbog stečajnog postupka koji se provodi u trgovačkom društvu Primatel d.o.o., navedeno društvo nije dostavilo podatke tražene upitnikom.

3 Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

HAKOM je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, HAKOM je zadužen za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, HAKOM utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, vodeći pritom osobito računa o mjerodavnoj Preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. ZEK-a.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a, HAKOM može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ukoliko su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Vijeće HAKOM-a je, sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Odlukom²⁰ od 4. srpnja 2012. godine, utvrdilo mjerodavno tržište:

- **Započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji²¹.**

Navedeno tržište je dio važeće Preporuke Europske komisije, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena potrebna tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

¹⁹ Voljatelj d.o.o. od 5. srpnja 2012. godine, pripojen je društvu Terrakom d.o.o.

²⁰ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnim prethodnoj regulaciji (klasa:UP/I-344-01/12-03/05; ur.broj:376-11/12-1

²¹ Tržište broj 2 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

4 Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1 Osnovne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža²², krajnjim korisnicima na tržištu elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj, pružalo je trinaest operatora²³ kako slijedi:

Tablica 3 Operatori koji pružaju maloprodajnu uslugu poziva krajnjim korisnicima

Red. Broj	NAZIV OPERATORA	Adresa
1.	Akton d.o.o	Buzin, 10010 Zagreb
2.	Amis Telekom d.o.o.	Bani 75, 10010 Zagreb
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	Avenija Dubrovnik 16, 10020 Zagreb
4.	BT Net d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
5.	H1 Telekom d.d.	Put Trščenice 10, 21000 Split
6.	Hrvatski Telekom d.d	Savska cesta 32, 10000 Zagreb
7.	Iskon Internet d.d.	Garićgradska 18, 10000 Zagreb
8.	Metronet d.o.o	Ulica grada Vukovara 269/d, 10 000 Zagreb
9.	Metronet telekomunikacije d.d.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb
10.	Novi net d.o.o.	Merhatovec 5, 40314 Selnica
11.	OT – Optima Telekom d.d.	Bani 75/a Buzin, 10010 Zagreb
12.	Vipnet d.o.o.	Vrtni put 1, 10000 Zagreb
13.	Terakom d.o.o.	Mošećenička 15, 10000 Zagreb

U Republici Hrvatskoj, HT je najveći operator s vlastitom PSTN mrežom. Kroz godine u kojima je bio monopolist HT je razvio mrežu pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup internetu.

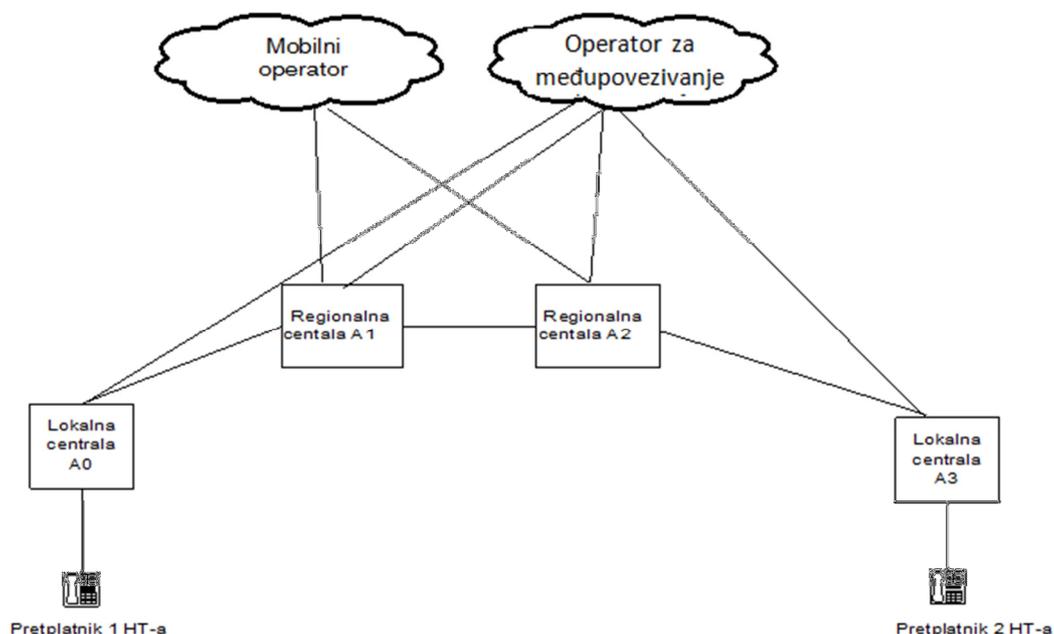
Arhitektura mreže HT-a se od srpnja 2009. godine kada je donesena odluka o analizi predmetnog tržišta na ovom tržištu nije izmijenila. Dakle, arhitektura mreže HT-a i dalje sastoji se od deset regionalnih centrala (eng. *single tandem*) i sedamdeset dvije lokalne

²² dalje u tekstu: poziv

²³ operatori su poredani abecednim redom

centrale²⁴. HT preko svojih regionalnih centrala prihvaća međunarodne pozive. Također, na HT-ove regionalne centrale spajaju se operatori pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža²⁵ kao i operatori nepokretnih mreža koji se, za razliku od operatora pokretnih mreža, mogu spojiti i na lokalnim centralama, što je vidljivo na slici 1.

Slika 1 Međupovezivanje HT-a s ostalim operatorima

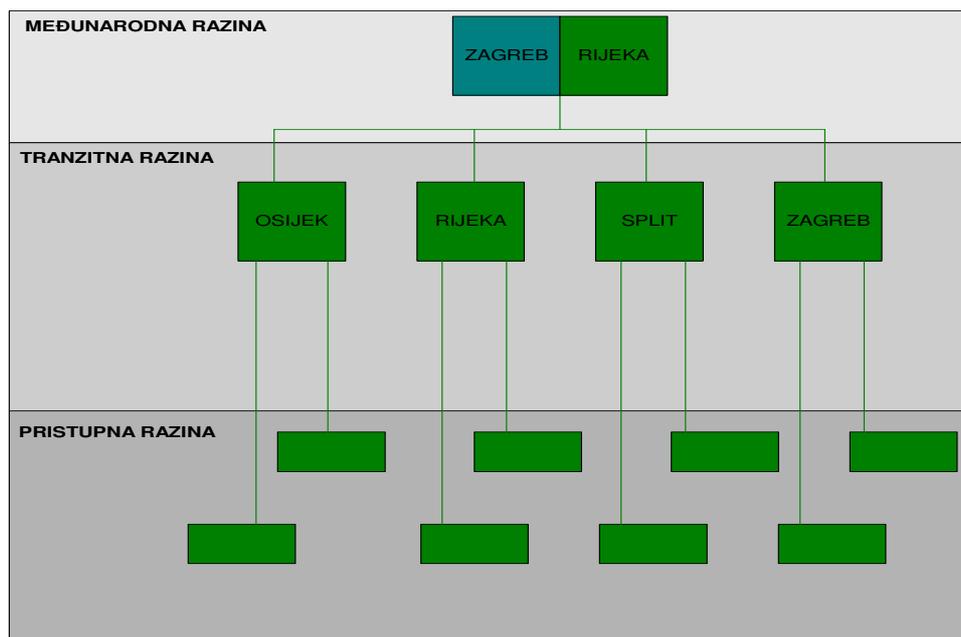

U svrhu međupovezivanja mreža HT-a je podijeljena na četiri regionalna pristupna područja: Zagreb, Split, Rijeka i Osijek te je svako regionalno pristupno područje podijeljeno na više lokalnih pristupnih područja. Regionalne pristupne točke su osnovne točke preko kojih se pristupa uslugama regionalnog i nacionalnog međupovezivanja. Preko lokalne pristupne točke pristupa se uslugama lokalnog međupovezivanja. Promet između dva lokalna pristupna područja odvija se preko pripadajućih regionalnih pristupnih točaka. U svakom regionalnom pristupnom području HT je uspostavio više regionalnih pristupnih točaka te po jednu pristupnu točku u svakom lokalnom pristupnom području. Konfiguracija nepokretne mreže HT-a prikazana je na slici 2.

²⁴ podatak preuzet iz upitnika za nepokretne mreže. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala.

²⁵ dalje u tekstu se pojam „pokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „pokretna mreža“

Slika 2 Konfiguracija fiksne mreže HT-a

Usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvaća usluge u kojima operator prenosi, na temelju koda za odabir operatora, pozive koje generiraju krajnji korisnici operatora unutar vlastite mreže ili prema drugim mrežama, na pristupnu točku drugog operatora. Usluga započinjanja (originacije) poziva pruža se ovisno o točki međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili regionalnog pristupnog područja. Koji promet će operator moći ostvarivati te po kojoj cijeni ovisi o točki međupovezivanja na koju će se spojiti. Ako se operator spoji na lokalnoj pristupnoj točki, može se koristiti uslugama lokalnog započinjanja (originacije) poziva samo na području koje pokriva dotična lokalna pristupna točka. Međutim, ako se operator spoji na regionalnoj pristupnoj točki unutar pojedinog regionalnog pristupnog područja, može se koristiti uslugama regionalnog započinjanja (originacije) poziva. Kod nacionalnog prometa sadašnja mogućnost je da operator može koristiti usluge nacionalnog polaznog prometa iz regionalnog pristupnog područja u kojem se operator nije spojio s HT-ovom mrežom na regionalnim pristupnim točkama, prema regionalnim pristupnim područjima u kojima se spojio s HT-ovom mrežom na regionalne pristupne točke te tada plaća HT-u cijenu usluge nacionalnog započinjanja (originacije) poziva.²⁶

Od srpnja 2009. godine do danas, međupovezivanje operatora, definirano Standardnom ponudom²⁷, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog teritorija Republike Hrvatske, s HT-ovom mrežom moguće je na jedan od sljedeća dva načina:

²⁶ Prema Standardnoj ponudi HT-a za usluge međusobnog povezivanja usluga nacionalnog započinjanja (originacije) poziva je moguća samo dok ukupan promet iz i u regionalno pristupno područje u kojem operator nije spojen s HT-ovom mrežom ne prijeđe 60 Erlanga.

²⁷ Standardna ponuda za usluge međupovezivanja Hrvatskog Telekom d.d. za operatore elektroničkih komunikacija ovlaštenje za pružanje javne govorne usluge u Republici Hrvatskoj od 1. listopada 2009. godine

1. u svakom od četiri regionalna pristupna područja, i to:
 - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
 - na svim lokalnim pristupnim točkama unutar pojedinog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
 - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja;
2. u najmanje tri od četiri regionalna pristupna područja od kojih jedno obavezno mora biti regionalno pristupno područje Zagreb, i to:
 - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja unutar odabranog regionalnog pristupnog područja, ili
 - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog odabranog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog među povezivanja.

Od srpnja 2009. godine do danas, međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar određenog pristupnog područja, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
3. na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

U razdoblju trajanja analize tržišta iz srpnja 2009. godine, međupovezivanje operatora koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog nacionalnog odredišnog koda, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog nacionalnog odredišnog koda za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama koje pokrivaju taj nacionalni odredišni kod za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, te na pojedinim

lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu Operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

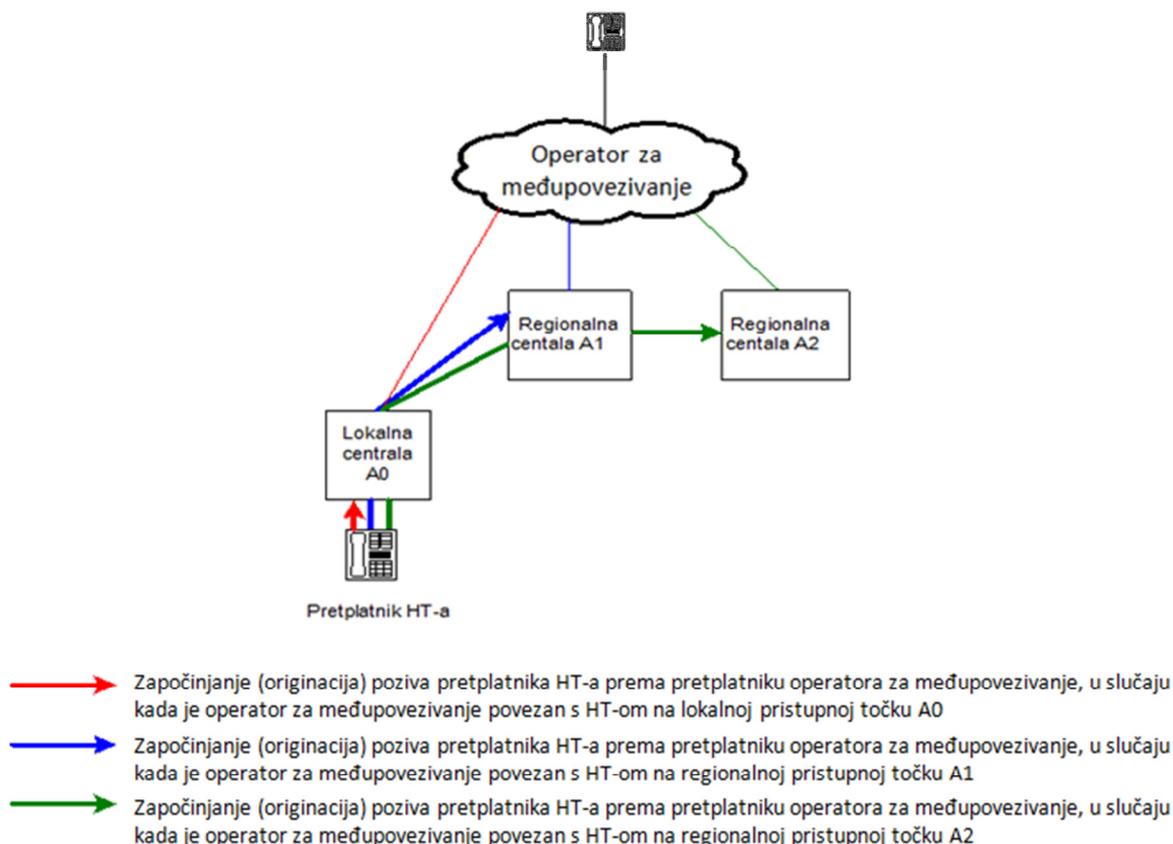
Ostali operatori na tržištu imaju drugačije mreže od HT-a, većinom zvjezdaste arhitekture, s glavnim čvorovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Uglavnom se sastoje od PSTN pristupnika (eng. *gateway*), softverskog/programskog preklopnika/komutatora (eng. *softswitch*) i dr. te se temelje na MPLS/IP tehnologiji. Dakle, u Republici Hrvatskoj alternativni operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji. Budući da se ovdje govori o dvije različite tehnologije gdje jedna koristi prospajanje kanala (eng. *circuit switching*), a druga prospajanje paketa (eng. *packet switching*), bitno je napomenuti da se različite tehnologije međusobno lako povezuju na način da se koriste pristupnici (eng. *gateway*) koji vrše pretvorbu sučelja i signalizacijskih protokola te se time postiže tehnološka neutralnost.

Prema važećoj strukturi međupovezivanja u uslugu započinjanja (originacije) poziva ulazi prijenos (tranzit) poziva od krajnjeg korisnika pa do pristupne točke mreže, koja može biti lokalna ili regionalna, a na koju je drugi operator spojen, što je prikazano na slici 3. Slika prikazuje uslugu započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a tj. od njegovog pretplatnika prema mreži drugog operatora, putem usluge predodabira operatora (CPS²⁸ pozivi), u tri slučaja.

- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na lokalnoj pristupnoj točki A0 te tada usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od pretplatnika HT-a do lokalne pristupne točke HT-a A0, na koju je spojen operator.
- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A1 te tada usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva preko lokalne pristupne točke HT-a A0 do regionalne pristupne točke HT-a A1 na koju je spojen drugi operator.
- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je drugi operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A2 te tada započinjanje (originacija) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od lokalne pristupne točke A0, preko regionalne pristupne točke A1, na koju drugi operator nije spojen, sve do regionalne pristupne točke HT-a A2, na koju je drugi operator spojen. Na taj način se ostvaruje usluga nacionalnog započinjanja (originacije) poziva.

²⁸ U Republici Hrvatskoj operatori nepokretnih mreža ne koriste uslugu odabira operatora (eng. *carrier selection*). Međutim, ukoliko se potražnja za navedenom uslugom pojavi, na istu je potrebno primijeniti jednake uvjete/pravila kao i na uslugu predodabira operatora.

Slika 3 Vrste usluge započinjanja (originacije) poziva

HT se nalazi u postupku modernizacije svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN). Migracija s TDM/PSTN na IP/IMS započela je u HT-u 2010. godine, od kada PSTN i IMS rade paralelno. Navedena migracija podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici će moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine²⁹ HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. HT je dostavio okvirni plan gašenja lokalnih centrala po fazama za koje će se za svaku fazu gašenja donijeti rješenje koje će sadržavati datum gašenja lokalnih centrala i veleprodajne uvjete gašenja centrala.

²⁹ klasa: UP/I-344-01/12-05/24, ur. broj: 376-11/12-18

5 Određivanje granica mjerodavnog tržišta

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, HAKOM određuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju, vodeći pritom osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Pri određivanju mjerodavnog tržišta polazi se od utvrđivanja zamjenjivosti potražnje i zamjenjivosti ponude.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika.

S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da odmah, odnosno u kratkom roku ponudi istovjetnu uslugu, bez izlaganja značajnim dodatnim troškovima. Kod zamjenjivosti na strani ponude aktivni operator u kratkom roku reagira na povećanje cijene bez da se pritom izlaže dodatnim troškovima. Ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva pak značajne nenadoknadle troškove (eng. *sunk cost*) te više vremena za početak pružanja istovjetnih usluga na tržištu.

Jedan od načina kojim je moguće procijeniti postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje jest primjena testa hipotetskog monopola (hipotetsko povećanje cijene). Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5% do 10%.

5.1 Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

S obzirom da potražnja za uslugom započinjanja (originacije) poziva koja se pruža na fiksnoj lokaciji proizlazi iz potražnje za javno dostupnom telefonskom uslugom na maloprodajnoj razini, HAKOM je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta započinjanja (originacije) poziva koja se pruža na fiksnoj lokaciji, smatrao prikladnim, utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku javno dostupnu telefonsku uslugu (pozive) uvažavajući pritom budući razvoj tržišta.

U svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge na maloprodajnoj razini, operatori ili imaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu ili koriste veleprodajne usluge ostalih operatora kako bi osigurali pristup do krajnjeg korisnika.

5.1.1 Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Javno dostupna telefonska usluga u nepokretnoj mreži (maloprodajna usluga poziva iz nepokretne mreže), koja se po svojim tehničkim karakteristikama temelji na veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva, odnosi se na sve vrste poziva krajnjeg korisnika iz nepokretne mreže, a to su:

- pozivi prema međunarodnim brojevima³⁰;
- pozivi prema nacionalnim brojevima³¹;
- pozivi prema kratkim kodovima³².

Sve gore navedene vrste poziva za krajnjeg korisnika nisu međusobno zamjenjive, već ih se gleda kao cjelinu iz razloga što krajnji korisnik ostvarivanjem ugovornog odnosa s nekim od operatora, ima mogućnost ostvariti sve gore navedene vrste poziva.

Nadalje, krajnjim korisnicima u Republici Hrvatskoj javno dostupna telefonska usluga koja se pruža na fiksnoj lokaciji dostupna je na sljedeće načine:

- pozivi putem PSTN tehnologije;
- pozivi putem internetskog protokola (VOIP pozivi);
- pozivi putem usluge predodabira operatora (CPS pozivi);
- pozivi putem kabelskih mreža;
- pozivi putem nepokretnog bežičnog pristupa.

U ovom poglavlju HAKOM je razmotrio pripadaju li svi navedeni načini ostvarivanja poziva istom mjerodavnom tržištu, a zatim i druge načine komunikacije kao moguće zamjenske usluge pozivima iz nepokretnih mreža.

Naime, zamjenjivošću na strani potražnje potrebno je utvrditi usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. HAKOM smatra da je pritom kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da je na maloprodajnoj razini najzastupljenija usluga poziva koji se ostvaruju putem bakrene, odnosno svjetlovodne mreže, a koja se temelji na PSTN tehnologiji cilj je HAKOM-a utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge pozivima koji se temelje na PSTN tehnologiji pri čemu se zamjenskim uslugama smatraju usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti predmetnu uslugu tako da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

³⁰ sukladno planu numeriranja

³¹ ibid

³² ibid

5.1.1.1 Pozivi putem internetskog protokola (VoIP)

Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini, HAKOM stavlja u odnos javno dostupnu telefonsku uslugu koja se pruža putem PSTN tehnologije kao osnovu i razne vrste VoIP poziva kao potencijalne zamjenske usluge javno dostupnoj telefonskoj usluzi koja se pruža putem PSTN tehnologije.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

U slučaju „nevođenih/neupravljenih“ (eng. *non-managed*) poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, ali koja u isto vrijeme u jednom svom dijelu prolazi kroz javni internet (VoI) i kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži koja se pruža putem PSTN tehnologije. Zbog prethodno navedenog, neupravljeni pozivi (VoI) ne predstavljaju odgovarajuću zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža, a koji se temelje na PSTN tehnologiji.

U slučaju upravljenih (eng. *managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, međutim ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VoIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži koja se temelji na PSTN tehnologiji. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv koji ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža koji se pružaju putem PSTN tehnologije.

Međutim, u slučaju upravljenih (eng. *managed*) VoIP poziva³³ koji osiguravaju poseban virtualni kanal za prijenos govora riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, ali koja garantira kvalitetu usluge i kao takva u potpunosti odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge koja se pruža putem PSTN tehnologije.

³³ Navedenu uslugu od početka svoga rada pružaju novi operatori u Hrvatskoj, a od 2010. godine prelaskom na IMS u svojoj mreži navedenu uslugu svojim korisnicima počeo je pružati i HT.

5.1.1.2 Pozivi putem usluge predodabira operatora (CPS pozivi)

Krajnji korisnik koji koristi usluge poziva i pristupa od bivšeg monopolista, može u svakom trenutku odlučiti koristiti usluge poziva nekog drugog operatora, a koje taj operator pruža putem usluge predodabira operatora (CPS³⁴).

U slučaju korištenja usluge predodabira operatora (CPS) korisnik dobiva dva telefonska računa, jedan kojim plaća pretplatu i pozive prema brojevima usluga s posebnom tarifom pristupnom operatoru, a drugi za ostvarene pozive operatoru čiju uslugu koristi.

Usluga predodabira (CPS) operatora je dodatno pojednostavljena i za pružatelja i za korisnika iste uvođenjem veleprodajne usluge najma korisničke linije (WLR³⁵) koja je u Republici Hrvatskoj dostupna od 1. srpnja 2011. godine. Naime, korisnik usluge predodabira operatora (CPS) uz uslugu najma korisničke linije (WLR) dobiva samo jedan korisnički račun od pružatelja usluge, a ne dva kao što je gore opisano za korisnike „klasične“ usluge predodabira operatora (CPS).

Funkcionalno, usluga poziva putem predodabira operatora predstavlja uslugu identičnu pozivu iz mreže operatora koji pruža uslugu pristupa krajnjem korisniku i u mogućnosti je stvoriti konkurentski pritisak na povećanje cijena hipotetskog monopolista u dostatnoj mjeri. Dakle, u slučaju povećanja maloprodajnih cijena poziva hipotetskog monopolista, krajnji korisnici mogu prijeći na istovrsne usluge drugog operatora koje se pružaju putem usluge predodabira operatora, a što je i vidljivo iz tablice 4.

Tablica 4 Usporedba cijena dvaju najvećih CPS operatora (HT i CPS operatori)³⁶

	Super 60	H1 PLAVO	H1 CRVENO	Optimin	Optimax
	kn/min	kn/min	kn/min	kn/min	kn/min
Lokalni pozivi	0,23	0,18	0,21	0,22	0,21
Nacionalni pozivi	0,23	0,22			
Pozivi prema pokretnim mrežama	1,45	1,25	1,35	1,36	1,28
Europa 1	1,85	1,39	1,39	1,48	1,39
Europa 2	2,25	1,69	1,69	1,80	1,69
Svijet 1	3,50	2,63	2,63	2,80	2,63
Svijet 2	7,00	5,25	5,25	5,60	5,25

- cijene su izražene bez PDV-a i odnose se na pozive za vrijeme jakog prometa

³⁴ eng. *Carrier Pre-selection*

³⁵ eng. *Wholesale Line Rental*

³⁶ cijene preuzete iz službenih cjenika operatora koji se nalaze na internet stranicama:
<http://www.h1telekom.hr> i <http://www.metronet.hr/>

Sukladno svemu navedenom, HAKOM smatra da pozivi putem usluge predodabira operatora predstavljaju zamjensku uslugu pozivima iz nepokretne mreže koji se pružaju PSTN tehnologije.

5.1.1.3 Pozivi putem kablskih mreža

Pristup putem kablskih mreža ostvaruje se upotrebom koaksijalnog kabela (ili putem hibridne svjetlovodno-koaksijalne mreže) kojim se ujedno odašilje i signal kablške televizije. Iako je prvotna namjena kablške mreže bila pružanje televizijskog sadržaja, danas sve više kablških operatora, pomoću određenih tehničkih preinaka na mreži, može svojim krajnjim korisnicima pružati javno dostupnu telefonsku uslugu i prijenos podataka. U Republici Hrvatskoj, udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži putem kablških mreža iznosio je 4.23% na kraju prvog polugodišta 2012. godine.

Cijena poziva ostvarenog putem kablških mreža iznosi 0,22 kn/min (bez PDV-a) u vrijeme jakog prometa, dok je cijena poziva putem PSTN tehnologije u vrijeme jakog prometa 0,23 kn/min (bez PDV-a). Javno dostupna telefonska usluga putem kablških mreža može se, osim samostalno, pružati i u kombinaciji sa širokopojasnim pristupom internetu i/ili IPTV-om unutar posebno složenih paketa usluga koji su sve popularniji među krajnjim korisnicima.

Nadalje, uzimajući u obzir jednaku funkcionalnost koju korisnici ostvaruju pozivima putem kablških mreža u odnosu na pozive putem PSTN tehnologije, a pritom posebno razmatrajući cijene koje su čak i povoljnije kod poziva ostvarenih putem kablškog pristupa, može se zaključiti da su ove dvije vrste poziva međusobno zamjenjive. Iz tog razloga, realno je očekivati da će korisnik u slučaju malog, ali značajnog trajnog povećanja cijene poziva putem PSTN tehnologije, takav poziv zamijeniti pozivom putem kablških mreža.

Slijedom navedenog, HAKOM je mišljenja da operator koji nudi pozive putem PSTN tehnologije ne može profitirati povećanjem cijena svojih usluga za 5 do 10% iz razloga što će korisnik u tom slučaju pozive početi ostvarivati putem kablških mreža, ukoliko su mu isti dostupni. Također, s obzirom da su cijene poziva putem obje tehnologije slične, postoji određeni cjenovni pritisak cijena poziva ostvarenih putem kablških mreža na cijenu poziva ostvarenih putem PSTN tehnologije.

Slijedom navedenog, HAKOM smatra da pozivi putem kablških mreža, s obzirom na cjenovne i funkcionalne karakteristike, predstavljaju javno dostupnu telefonsku uslugu jednako kao i poziv putem PSTN tehnologije na strani potražnje na maloprodajnoj razini i da ove dvije vrste poziva pripadaju istom mjerodavnom tržištu.

5.1.1.4 Pozivi ostvareni putem nepokretnog bežičnog pristupa

Nepokretni bežični pristup javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge se u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge Homebox i putem Wimax tehnologije. Udjel krajnjih korisnika koji koriste ovakvu vrstu pristupa iznosi svega 1,55%, pri čemu se 1,50% udjela odnosi na Homebox uslugu.

Kao što je ranije rečeno, Homebox je usluga nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži uz uporabu radio-frekvencijskog spektra. U početku se korisnicima ova usluga nudila isključivo kao kombinacija javno dostupne telefonske usluge i širokopojasnog pristupa internetu, a danas ju je moguće koristiti i samo u svrhu korištenja javno dostupne telefonske usluge³⁷, bez širokopojasnog pristupa internetu. Na taj način je ova usluga postala zanimljivija korisnicima koji nemaju potrebu za širokopojasnim pristupom internetu i zanima ih isključivo mogućnost slanja i primanja poziva na fiksnoj lokaciji.

Uzevši u obzir da cijena poziva prema nepokretnim mrežama putem Homeboxa iznosi 0,08 kn/min (bez PDV) u vrijeme jakog prometa, dok je cijena poziva putem PSTN tehnologije u vrijeme jakog prometa 0,23 kn/min (bez PDV), zaključak je HAKOM-a kako je u slučaju malog, ali značajnog trajnog povećanja cijene poziva koji se ostvaruje putem PSTN tehnologije, realno očekivati da bi korisnik takav poziv mogao zamijeniti pozivom putem Homeboxa, s obzirom da mu isti omogućuje istu funkcionalnost i cjenovnu pogodnost.

Ipak, postoji nekoliko razloga zbog kojih se krajnji korisnici u većoj mjeri ne odlučuju na ovakvu zamjenu i zbog čega je tržišni udjel ove usluge malen. Budući da se za korištenje Homebox usluge koriste kapaciteti pokretne javne komunikacijske mreže, nedostaci koji su karakteristični za sve usluge pokretnih javnih komunikacijskih mreža, prisutni su i ovdje. Kvaliteta usluge u pokretnim javnim komunikacijskim mrežama ovisi o razini prijemnog signala koja u pojedinim područjima, a posebno u zatvorenim prostorima, može biti dosta niska. Budući da su Homebox uređaji smješteni u domovima korisnika, dakle u zatvorenim prostorima, razina prijemnog signala može biti u određenim situacijama niža te kao takva predstavljati određene probleme korisnicima Homebox usluge. Veći broj korisnika na području iste bazne stanice bi također mogao negativno utjecati na kvalitetu usluge. Međutim, mora se priznati da su ovi nedostaci ipak izraženiji i predstavljaju veće probleme korisnicima usluga širokopojasnog pristupa internetu, nego što je to slučaj s korisnicima javno dostupne telefonske usluge, gdje je razina prijemnog signala uglavnom dovoljna za pružanje usluge zadovoljavajuće kvalitete. Malen tržišni udjel Homebox usluge ima pozitivan utjecaj na kvalitetu same usluge, koja bi mogla osjetno slabjeti u slučaju znatnijeg povećanja tržišnog udjela.

³⁷ unutar Homebox Call tarife

Slijedom svega navedenog, a uzevši u obzir i malen tržišni udjel usluge Homebox, HAKOM smatra kako su pozivi ostvareni putem Homebox usluge i pozivi putem PSTN tehnologije zamjenske usluge na strani potražnje na maloprodajnoj razini bez obzira na opisane nedostatke Homebox usluge.

Krajnjim korisnicima uslugu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge putem Wimax tehnologije u određenim županijama pruža samo jedan operator.

Na kraju 2011. godine broj krajnjih korisnika usluga putem Wimax tehnologije je zanemariv (0,05%). Razlozi zbog kojih ova tehnologija nije dovoljno zastupljena su nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema te nedostatna kvaliteta. Nadalje, neki od operatora su već odustali od dobivenih koncesija³⁸. Naime, operatori se tijekom implementacije elektroničkog komunikacijskog sustava i tijekom komercijalnog pružanja usluga putem Wimax tehnologije susreću s problemima u eksploataciji do sada nabavljene i implementirane opreme kao i s problemom neprihvaćenosti usluge na tržištu te s visokom cijenom terminalne opreme, a što nije slučaj kod usluge Homebox. Korisnici se pri odabiru načina pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji putem kojeg će ostvariti javno dostupnu telefonsku uslugu prvenstveno vode cijenom i kvalitetom samog pristupa te bi se iz tog razloga teško odlučili zamijeniti pozive koji se ostvaruju putem PSTN tehnologije pozivima putem Wimax tehnologije. S obzirom da iz opisanih razloga nisu u mogućnosti pružiti navedenu uslugu prema dugoročno isplativom komercijalnom modelu, operatori odustaju od dobivenih koncesija.

Slijedom svega navedenog, HAKOM, ne smatra pozive putem Wimax tehnologije zamjenskom uslugom pozivima putem PSTN tehnologije na maloprodajnoj razini.

5.1.1.5 Pozivi započeti iz pokretnih mreža kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretnih mreža krajnjih korisnika

Krajnji korisnik koji želi ostvariti poziv, može odlučiti hoće li to učiniti koristeći nepokretnu ili pokretnu mrežu. Isto tako, hoće li se krajnji korisnik prije odlučiti za pozive iz pokretne nego za pozive iz nepokretne mreže, ovisi o tome želi li zamijeniti pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne na osnovi pojedinog poziva (eng. *call-by-call basis*) ili će sve pozive iz nepokretne mreže zamijeniti onima iz pokretne.

Pokretnost najjasnije prikazuje funkcionalne razlike između poziva iz nepokretnih i poziva iz pokretnih mreža. Dok je pristup pokretnim mrežama moguć neovisno o lokaciji, pristup nepokretnim mrežama moguć je samo na fiksnoj lokaciji iz čega se lako može zaključiti kako

³⁸ ukupno 52 koncesije (dozvole) više ne vrijede, pri čemu su neke vratili operatori, dok je neke oduzeo HAKOM

je korisnik u mogućnosti zamijeniti samo pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne, ali ne i obrnuto.

Osim gore navedenih funkcionalnih razlika između poziva započelih u nepokretnim mrežama i onih započelih u pokretnim mrežama, još uvijek postoje i određene cjenovne razlike koje, po mišljenju HAKOM-a, utječu na percepciju i navike krajnjih korisnika.

Tablica 5 Maloprodajne cijene poziva

	nepokretna	pokretna
nepokretna	0,23/0,12*	1,45/0,73*
pokretna	0,80**	0,80**
	0,88***	0,88***

Cijene poziva su izražene u HRK po minuti poziva; bez PDV

* cijena poziva u vrijeme niže tarife (19:00-07:00)

**cijena poziva prema ostalim mrežama (iz cjenika za korisnike u nepretplatničkom odnosu, Simpa Tarife „Pričaj“, „Šalji & surfaj“); korisnik plaća i naknadu za uspostavu poziva u iznosu od 0,24 kn/min

*** cijena poziva prema ostalim mrežama nakon potrošenog paketa uključenih minuta (iz cjenika za korisnike u pretplatničkom odnosu, tarifni paket „EXTRA total S); korisnik plaća i naknadu za uspostavu poziva od 0,20 kn/min

Na osnovu postojećih cijena za pozive iz nepokretne i za pozive iz pokretne mreže, prikazanih u tablici 5, HAKOM zaključuje kako je cjenovna situacija takva, da čak i hipotetsko povećanje cijena nacionalnih poziva između nepokretnih mreža, ne bi utjecalo na zamjenjivost istih pozivima iz pokretne mreže. Naime, čak i uz navedeno povećanje, cijene nacionalnih poziva između nepokretnih mreža još bi uvijek bile na nižoj razini od cijena poziva iz pokretnih prema nacionalnim nepokretnim mrežama. Cijene poziva iz pokretnih mreža bilježe kontinuirani pad. Međutim, još uvijek su cijene poziva iz pokretnih prema nepokretnim mrežama više od cijena takvih poziva upućenih iz nepokretnih mreža. Kada je riječ o pozivima unutar ili između pokretnih mreža cijene su nešto niže, međutim, uzevši u obzir da promatrane vrste poziva nisu međusobno potpuno zamjenjive te radi prethodno utvrđenih cjenovnih razlika pozivi započeti iz pokretnih mreža ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

Slijedom gore navedenog, odnosno radi značajnih funkcionalnih i cjenovnih razlika, pozivi započeti iz pokretnih mreža ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

5.1.1.6 Zaključak

Sukladno analizi zamjenjivosti poziva iz nepokretne mreže na maloprodajnoj razini provedene u poglavljima 5.1.1.1 do 5.1.1.5. HAKOM zaključuje da potražnja za uslugom započinjanja (originacije) poziva na veleprodajnoj razini proizlazi iz:

- potražnje za uslugama poziva koji se ostvaruju putem PSTN tehnologije,
- potražnje za uslugama poziva putem internetskog protokola (VoIP) koji osiguravaju poseban virtualni kanal za prijenos govora,
- potražnje za CPS uslugom,
- potražnje za uslugama poziva koji se ostvaruju putem kabelske mreže te
- potražnje za uslugama poziva koji se ostvaruju putem Homebox usluge ,

5.1.2 Zamjenjivost na strani ponude i potražnje - veleprodajna razina

Eksplanatornim memorandumom³⁹ definirano je da se mjerodavno tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva za glasovne pozive i uslugu započinjanja (originacije) poziva u svrhu uskopojasnog (eng. *dial-up*) pristupa internetu koje se koriste za pružanje usluga krajnjim korisnicima ili drugim operatorima.

S obzirom na stanje na tržištu vezano za veleprodajne usluge, operator koji želi pružati maloprodajnu uslugu poziva krajnjem korisniku, a nema pristup istom (vlastitu pristupnu infrastrukturu), može koristiti postojeću veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva prema uvjetima iz Standardne ponude HT-a kako bi krajnjem korisniku ponudio uslugu predodabira operatora.

Ovisno o ostvarenoj arhitekturi međupovezivanja, odnosno o načinima realizacije međupovezivanja između operatora korisnika i HT-a, za uslugu započinjanja (originacije) poziva operator korisnik HT-u plaća sljedeće naknade:

Tablica 6 Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva ovisno o točki međupovezivanja koje su u primjeni od 1. siječnja 2013. godine

	Naknada za trajanje		
	LOKALNI polazni promet	REGIONALNI polazni promet	NACIONALNI polazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,040	0,059	0,111
vrijeme slabog prometa	0,020	0,029	0,0555

Kao što je iz tablice 6 vidljivo, a slijedom navedenog u poglavlju 4.1, vrsta usluge započinjanja (originacije) poziva koju koristi operator ovisi o točki međupovezivanja na koju je operator spojen. Važno je napomenuti da usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj i nacionalnoj razini sadrži i prijenos (tranzit) poziva u mreži HT-a između dviju komutacijskih

³⁹ dokument koji je objavljen uz mjerodavnu Preporuku Europske komisije od 17. prosinca 2007.g. o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

centrala kao vezanu uslugu (eng. *bundle*) s uslugom započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj pristupnoj točki. Zajednička karakteristika navedenih usluga, koje nudi HT, i svih sličnih usluga koje nudi ili će nuditi bilo koji od ostalih operatora, je što ih isti operator pruža kao jednu uslugu te su stoga za potrebe ove analize sve slične usluge promatrane kao jedinstvena usluga započinjanja (originacije) poziva.

Isto tako, Standardnom ponudom HT-a su definirane i usluge započinjanja (originacije) poziva za pristup brojevima usluga s posebnom tarifom i besplatnim brojevima u mreži drugog operatora. Za korištenje navedenih usluga, operatori HT-u za uslugu započinjanja (originacije) poziva plaćaju cijenu koja odgovara regionalnom polaznom prometu iz tablice 6.

Cilj analize na veleprodajnoj razini je utvrditi postoji li zamjenska usluga veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva na način da, u slučaju da operator koji nudi uslugu započinjanja (originacije) poziva povisi cijenu, korisnici usluge započinjanja (originacije) poziva mogu prijeći na istu ili sličnu uslugu, odnosno, uslugu koja se može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva. Postojanje zamjenske usluge procjenjuje se provođenjem analize zamjenjivosti na strani potražnje i zamjenjivosti na strani ponude.

S obzirom na trenutnu situaciju na tržištu i podatke zaprimljene upitnicima, u slučaju hipotetskog povećanja cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva od strane HT-a, operatori korisnici neće biti u mogućnosti koristiti istu veleprodajnu uslugu na tržištu.

Sukladno Eksplanatornom memorandumu, u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge započinjanja (originacije) poziva od strane HT-a, alternativu korištenju navedene veleprodajne usluge, za svrhu pružanja usluge poziva krajnjim korisnicima mogu predstavljati: gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika ili unajmljivanje usluge pristupa krajnjim korisnicima (usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje, usluga najma vodova ili usluga posebnog virtualnog kanala za VoIP uslugu).

5.1.2.1 Usluga posebnog virtualnog kanala za VoIP uslugu – (N)BSA usluga⁴⁰

Posebni virtualni kanal za VoIP uslugu putem bakrene ili svjetlovodne infrastrukture omogućuje operatorima pružanje javno dostupne telefonske usluge zasnovane na IP tehnologiji putem HT-ove mreže. Tako ostvarena maloprodajna usluga VoIP poziva u potpunosti udovoljava zahtjevima za kvalitetom javno dostupne telefonske usluge te se kao takva s funkcionalne strane može smatrati zamjenskom uslugom maloprodajnoj javno dostupnoj telefonskoj usluzi u nepokretnoj mreži koja se pruža putem PSTN tehnologije.

⁴⁰ usluga samostalnog širokopojasnog pristupa internetu

Posebni virtualni kanal za VoIP uslugu može se zakupiti kao dodatak usluzi veleprodajnog širokopojasnog pristupa namijenjenoj internet usluzi, ili samostalno⁴¹, kao jedina usluga veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Za uslugu posebnog virtualnog kanala za VoIP uslugu operatori korisnici ne moraju izdvojiti tako značajna financijska sredstva kao u slučaju izdvajanja lokalne petlje, međutim određena sredstva ipak moraju izdvojiti i ovom slučaju. Navedena veleprodajna usluga posebnog virtualnog kanala za VoIP samo djelomično ublažava, ali ne otklanja u potpunosti prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije na ovom tržištu s obzirom da su ipak potrebna određena ulaganja od strane novih operatora i da ova usluga također nije dostupna u 100% slučajeva.

U slučajevima kod kojih korisnik ostvaruje i pristup internetu i govor putem veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu, odnosno posebnog virtualnog kanala za VoIP, ulaganja u korisničku opremu bi i mogla biti opravdana prihodima koje će novi operator ostvarivati od takvog korisnika. Međutim, za slučajeve kada korisnik ostvaruje samo govornu uslugu putem samostalnog posebnog virtualnog kanala za VoIP, ulaganja u opremu ne bi bila opravdana s obzirom na prihode koje bi novi operator ostvarivao od tog korisnika. Osim toga, činjenica da je usluga samostalnog posebnog virtualnog kanala za VoIP dostupna na tržištu od 2011. godine zbog čega ista nije još zaživjela u dovoljnoj mjeri pa broj iznajmljenih posebnih virtualnih kanala za VoIP iznos svega 3.040⁴² govori u prilog zaključku da se zbog svoje nedovoljne rasprostranjenosti ova usluga ne može smatrati zamjenskom uslugom usluzi započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji.

Uzimajući u obzir sve navedene karakteristike usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP, HAKOM smatra da usluga posebnog virtualnog kanala za VoIP još uvijek nije u potpunosti zamjenska usluga na veleprodajnoj razini usluzi započinjanja poziva u nepokretnoj mreži.

5.1.2.2 Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje

Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje također se ne smatra dovoljno dobrom ili učinkovitom zamjenskom uslugom za veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva. Razlog tome je činjenica da postoji značajna razlika u funkcionalnosti između usluge koja je pružena preko priključka na fiksnoj lokaciji (POTS pristup) i one koja je pružena putem izdvojene lokalne petlje i potpetlje, budući da operatori koji izdvajaju lokalnu petlju i potpetlju, mogu putem iste usluge pružati javnu dostupnu telefonsku uslugu, ali im to većinom nije primarni razlog korištenja navedene usluge. Važno je napomenuti da navedenu veleprodajnu uslugu operatori koriste većinom za pružanje usluge širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima. Uzimajući u obzir navedeno, malo je vjerojatno da će većina

⁴¹ Navedeno se ne odnosi na pristup putem FTTX.

⁴² podaci za prvo polugodište 2012. godine

operatora uložiti velika sredstva s ciljem pristupa krajnjim korisnicima putem usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji, kako bi krajnjim korisnicima prvenstveno nudili javno dostupnu telefonsku uslugu. Dakle, velika ulaganja, u većini slučajeva, ne bi se mogla opravdati samo pružanjem usluge poziva iz nepokretne mreže. Pored svega navedenog treba naglasiti i da pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji, kao i gradnja vlastite pristupne infrastrukture, iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja od kojih je većina nenadoknativa. Također, traži i razumno vrijeme za povrat uložених sredstava. Glavni pokretač novih ulaganja u izdvajanje lokalne petlje i potpetlje je dovoljan broj i gustoća korisnika na određenom području.

Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomija razmjera i dovoljne gustoće, usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje bi bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva koju nudi bivši monopolist. U praksi bi navedeno značilo da bi ulaganja operatora bila isplativa samo u onim područjima gdje bi operator uspio ostvariti veliki broj pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji i na taj način iskoristiti troškovne prednosti koje se ogledaju u ekonomijama razmjera i gustoće, a što je teško ostvarivo, ukoliko se u navedena ulaganja ulazi samo radi pružanja javno dostupne telefonske usluge krajnjim korisnicima.

Osim toga, usluga izdvajanja lokalne petlje nije moguća u svim područjima Republike Hrvatske što predstavlja dodatnu zapreku postizanju ekonomije razmjera te kao takva ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja poziva iz nepokretne mreže.

Dodatno, a kao što je ranije u tekstu već i navedeno, sukladno Smjernicama Europske komisije, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi se usluga A zamijenila uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom svega navedenog, HAKOM je zaključio da usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.3 Usluga najma vodova

Budući da vodovi imaju veliki opseg prometa, usluga najma vodova se ne smatra učinkovitom zamjenskom uslugom za uslugu započinjanja (originacije) poziva. Naime, vodovi predstavljaju održivo alternativno rješenje za uslugu započinjanja (originacije) poziva isključivo za priključenje velikih poslovnih korisnika, ali ne i za većinu korisnika, budući da, kao što je ranije navedeno, imaju veliki opseg prometa. Prema podacima koje posjeduje HAKOM, na maloprodajnoj razini uslugu najma vodova u potpunosti koriste samo poslovni korisnici.

Isto tako, cijena veleprodajne usluge najma vodova je veća od cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva. Važno je naglasiti da se usluga najma vodova naplaćuje prema kapacitetu iznajmljenog voda, dužini iznajmljenog voda i vrsti iznajmljenog voda, dok se usluga započinjanja (originacije) poziva naplaćuje po minuti razgovora. Naime, trošak voda koji koristi određeni poslovni korisnik može se raspodijeliti i na druge usluge (npr. usluga pristupa internetu), dok kod usluge započinjanja (originacije) poziva to nije moguće.

Slijedom svega navedenog, HAKOM je zaključio da usluga iznajmljenih vodova ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.4 Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika

Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja od kojih je većina nenadoknadiva. Velik dio troškova pri gradnji vlastite infrastrukture odlazi na kopanje i povlačenje kabelaške kanalizacije. Glavni pokretač novih ulaganja u vlastitu pristupnu infrastrukturu je dovoljan broj i gustoća korisnika na određenom području.

Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomija razmjera i dostatne gustoće, izgradnja vlastite pristupne infrastrukture bi bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva koju nudi bivši monopolist, a što trenutno na tržištu nije slučaj.

Dodatno, sukladno Smjernicama Europske komisije, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi se usluga A zamijenila uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Zbog prethodno navedenog, HAKOM je zaključio da gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.5 Usluga pristupa putem kabelaških mreža

Operatori kabelaških mreža još uvijek nisu prisutni na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Zbog toga operatori koji bi željeli koristiti veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva na fiksnoj lokaciji od kabelaških operatora ne bi imali mogućnost istu koristiti na području čitavog teritorija Republike Hrvatske. Stoga, zbog relativno niske rasprostranjenosti usluge pristupa putem kabelaških mreža te izostanka ekonomije razmjera te usluge, usluga pristupa putem kabelaških mreža se ne smatra zamjenskom uslugom na strani potražnje na veleprodajnoj razini usluzi započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža na fiksnoj lokaciji.

5.1.2.6 Usluge za vlastite potrebe (eng. *self supply*)

Kako je, iz do sada provedene analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini, vidljivo da ne postoji nijedna usluga, kao zamjenska usluga veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva koju pruža bivši monopolist, bitno je ustanoviti treba li se u definiciju mjerodavnog tržišta uključiti usluga započinjanja (originacije) poziva koju operatori pružaju za vlastite potrebe (eng. *self supply*). Naime, bitno je utvrditi postoji li mogućnost konkurentskog pritiska s maloprodajne razine na određivanje veleprodajne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva.

Operatori koji pružaju maloprodajne usluge putem usluge predodabira operatora (CPS operatori), krajnjem korisniku nude uslugu poziva čiji je jedan od osnovnih sastavnih dijelova, ali i preduvjet za pružanje usluge, veleprodajna usluga započinjanja (originacije) poziva. Ukoliko „operator A“ koji pruža veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva, povisi cijenu iste, maloprodajna cijena usluge CPS operatora će se također povećati budući da je vrlo vjerojatno da će CPS operatori, prebaciti povećanje veleprodajnih troškova na krajnje korisnike. Krajnji korisnici će se suočiti s povećanjem cijene maloprodajne usluge temeljene na veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva (usluge CPS operatora) te će mijenjati svoje maloprodajne pakete onima s povoljnijim cijenama. Cijene će biti povoljnije za usluge koje se ne temelje na veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva, nego na usluzi koja se pruža putem vlastite ili unajmljene pristupne infrastrukture (eng. *self supply*).

Slijedom svega navedenog, vidljivo je da na temelju zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini dolazi do određenog pritiska na odluku „operatora A“ budući da će, u slučaju povećanja cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva, korisnici prelaziti na druge maloprodajne usluge (temeljene na vlastitoj infrastrukturi, a ne na predmetnoj veleprodajnoj usluzi), a što će povećanje cijena „operatoru A“ učiniti neisplativim, odnosno dovesti do smanjenja prodaje veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva od strane „operatora A“.

Stoga je HAKOM odlučio u definiciju tržišta uključiti i usluge započinjanja (originacije) poziva svih operatora na tržištu, koje se pružaju za vlastite potrebe (eng. *self supply*) u svrhu pružanja usluga krajnjim korisnicima.

Kod analize postojanja zamjenjivosti na strani ponude osnovno je utvrditi može li budući ponuditelj brzo i uz relativno male troškove započeti nuditi veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva kao odgovor malom, ali značajnom, trajnom povećanju cijena usluge od strane hipotetskog monopolista.

U procjeni opsega zamjenjivosti na strani ponude, HAKOM može uzeti u obzir i vjerojatnost da operator koji trenutno nije aktivan na mjerodavnom tržištu usluge započinjanja (originacije) poziva može odlučiti ući na tržište u razumnom roku, slijedeći malo, ali značajno, trajno povećanje cijena te na taj način izvršiti konkurentski pritisak na veleprodajnu uslugu bivšeg monopolista. Isto tako, moguće je da operatori koji nude određenu veleprodajnu uslugu koja nije usporediva s uslugom bivšeg monopolista, u kratkom vremenu ponude usporedivu uslugu te na taj način izvrše konkurentski pritisak na veleprodajnu uslugu bivšeg monopolista, odnosno zadovolje načelo zamjenjivosti na strani ponude.

Prema podacima s tržišta, HAKOM smatra da trenutno ne postoji operator koji bi mogao ponuditi sličnu uslugu, odnosno ne postoji operator koji bi mogao, u razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ostvariti dostupnost tako širokom broju korisnika kao HT i na taj način izvršiti konkurentski pritisak na cijene HT-a. Također, HAKOM svoje zaključke temelji na situaciji na tržištu koja je bila tijekom trajanja prvog kruga analize ovog tržišta.

Naime, za ostale operatore koji su prisutni na tržištu ili planiraju ući na tržište, gradnja vlastite pristupne infrastrukture na temelju bakrene parice, svjetlovodnog kabela ili putem kableske pristupne mreže je otežana zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja kableske kanalizacije. Gradnja i stavljanje u uporabu vlastite pristupne infrastrukture iziskuje visoka kapitalna ulaganja te detaljno razrađene poslovne planove i razumno vrijeme povrata uložених sredstava. U skladu s navedenim može se zaključiti kako ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova, koje operatori neće moći nadoknaditi u slučaju tržišnog neuspjeha i izlaska s tržišta.

Slijedom svega navedenog, HAKOM smatra da trenutno ne postoji zamjenjivost na strani ponude za veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva, a sukladno podacima s tržišta takva se neće niti pojaviti u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza.

5.2 Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je uglavnom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanjem jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom zemljopisnom području.

Na temelju gore navedenog, a uzimajući u obzir analizu zamjenjivosti usluge započinjanja (originacije) poziva na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini, HAKOM zaključuje da je

mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji za pružanje navedene usluge u opsegu nacionalno, odnosno, mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da su svi operatori nepokretnih mreža podnijeli HAKOM-u prethodnu obavijest za obavljanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži bez uporabe radiofrekvencijskog spektra na području Republike Hrvatske te, prema saznanjima kojima raspolaže HAKOM, svi pružaju usluge međupovezivanja na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Isto tako, usluge se ovisno o regijama ne razlikuju cjenovno, odnosno pružaju se pod istim uvjetima i cijenama na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

Također, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetne usluge, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

5.3 Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Slijedom svega navedenog, HAKOM je utvrdio da se mjerodavno tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, sastoji od sljedećih usluga:

- usluga započinjanja (originacije) poziva iz mreže svakog operatora nepokretne mreže, koja se pruža za vlastite potrebe;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za uslugu predodabira operatora;
- usluga započinjanja (originacije) poziva u svrhu pristupa nezemljopisnim brojevima u mreži drugog operatora (usluge s posebnom tarifom i usluge besplatnog poziva), kratkim kodovima za glasovne usluge (odabir operatora, harmonizirani europski broj, usluge bez posebne tarife, usluge s posebnom tarifom, usluge podrške korisnicima, hitne službe).

HAKOM određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

6 Analiza mjerodavnog tržišta

6.1 Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

Zadaća HAKOM-a je, u skladu s mjerilima iz ZEK-a, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li na tom tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom, nakon čega će o istom donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, koji su opisani u poglavljima 3 i 5 ovog dokumenta, HAKOM će, u svrhu procjene postojanja značajne tržišne snage operatora, izračunati tržišne udjele operatora na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ih u skladu sa Smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Potom će, analizom prikupljenih podataka u skladu s ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućava da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora na mjerodavnom tržištu koje je predmet analize HAKOM će uzeti u obzir slijedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora,
- nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije,
- jednostavan ili povlašten pristup tržištima kapitala ili novčanim izvorima
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- ekonomije razmjera,
- ekonomije opsega,
- visokorazvijena distribucijska i prodajna mreža,
- stupanj vertikalne integracije.

6.1.1 Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel je mjerilo relativne veličine nekog poduzetnika na tržištu, izračunato na način da se utvrdi postotak u kojem taj poduzetnik sudjeluje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na predmetnom tržištu u određenom razdoblju.

U skladu s mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, tržišni udjel smatra se ključnim mjerilom u procjenjivanju značajne tržišne snage operatora. Međutim, iako je malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel imati vladajući položaj, prema Smjernicama Europske komisije, visok tržišni udjel nije sam po sebi dovoljna mjera kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage na određenom tržištu.

Stoga će HAKOM u ovom poglavlju, za potrebe procjene značajne tržišne snage operatora na tržištu započinjanje (originacija) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji izračunati tržišni udjel operatora prema broju odlaznih poziva, kao i tržišni udjel prema trajanju odlaznih poziva te će iste tumačiti u skladu sa smjernicama Europske komisije i mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, u situaciji u kojoj operator ima tržišni udjel iznad 40%, sumnja se na postojanje pojedinačne značajne tržišne snage, iako Europska komisija sumnja na postojanje vladajućeg položaja i kod nižih tržišnih udjela. Nadalje, prema utvrđenoj sudskoj praksi, tržišni udjel koji premašuje 50%, je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja vladajućeg položaja.

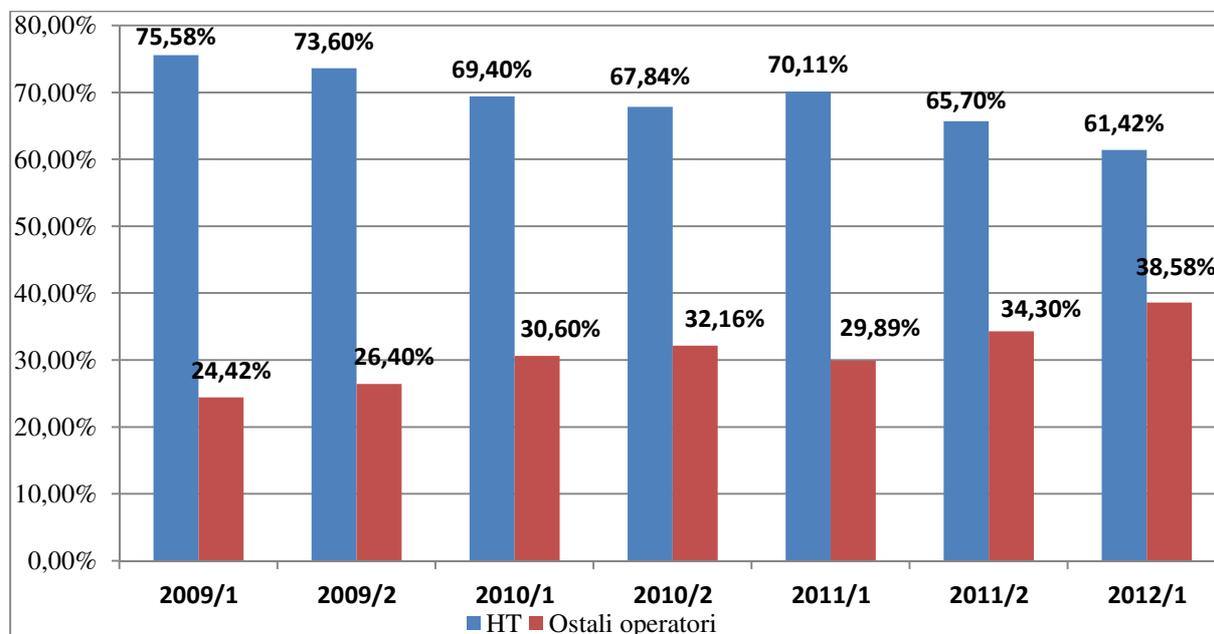
Isto tako, smatra se da operator koji na određenom tržištu ima visok tržišni udjel, uživa vladajući položaj, ukoliko je njegov tržišni udjel stabilan kroz promatrano razdoblje. Činjenica da se tržišni udjel operatora sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu postupno smanjuje, ukazuje da tržište postaje konkurentnije, međutim ne isključuje postojanje značajne tržišne snage na istom. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli pokazatelji su pomanjkanja tržišne snage na mjerodavnom tržištu.

Sukladno analizi zaprimljenih podataka, a uzimajući u obzir definiciju mjerodavnog tržišta iz poglavlja 5 ovog dokumenta, HAKOM je izračunao tržišni udjel operatora na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Slika 4 prikazuje tržišni udjel operatora na tržištu započinjanja (originacije) poziva u odnosu na broj odlaznih poziva. Analizom zaprimljenih podataka može se primijetiti postupno smanjenje tržišnog udjela HT-a kroz promatrano razdoblje. Naime, tržišni udjel HT-a na

mjerodavnom tržištu, u posljednjem razdoblju obuhvaćenom upitnikom, iznosi 61,42%. Kroz analizirano razdoblje tržišni udjel HT-a se kretao na razinama između 75,58% i 61,42% iz čega je jasno vidljivo postojanje visokog tržišnog udjela HT-a na navedenom mjerodavnom tržištu uzimajući u obzir tržišni udjel temeljen na broju poziva.

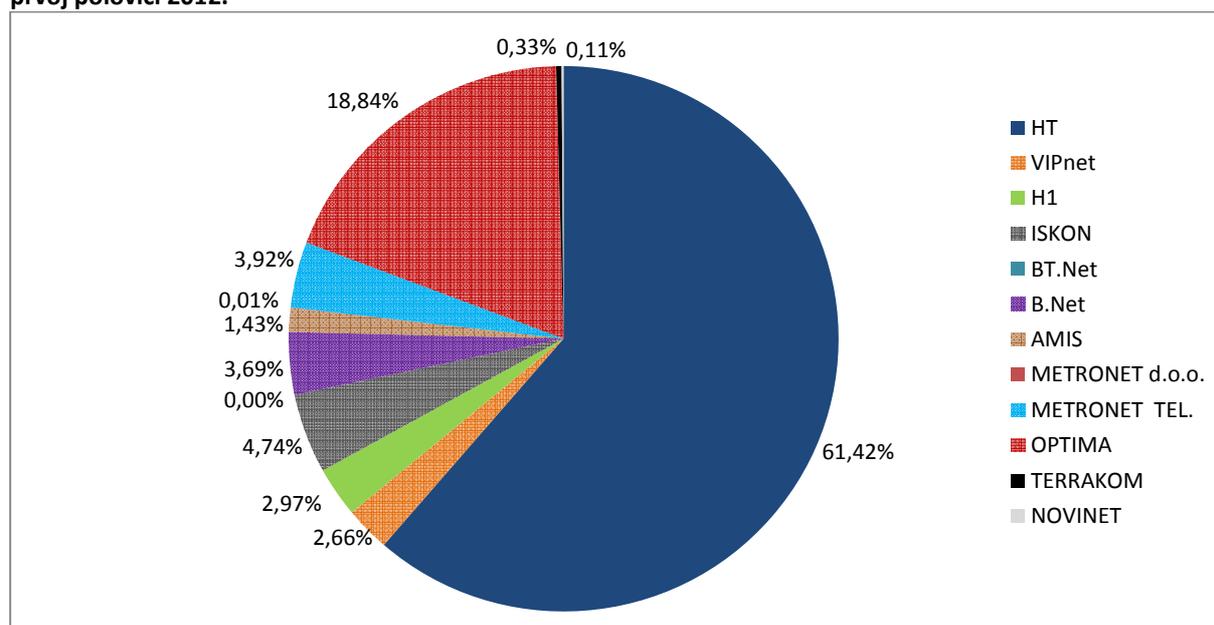
Slika 4 Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema broju odlaznih poziva

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Iz slike 5 vidljiv je omjer tržišnih snaga operatora u posljednjem razdoblju obuhvaćenom upitnicima, odnosno na kraju prvog polugodišta 2012. godine.

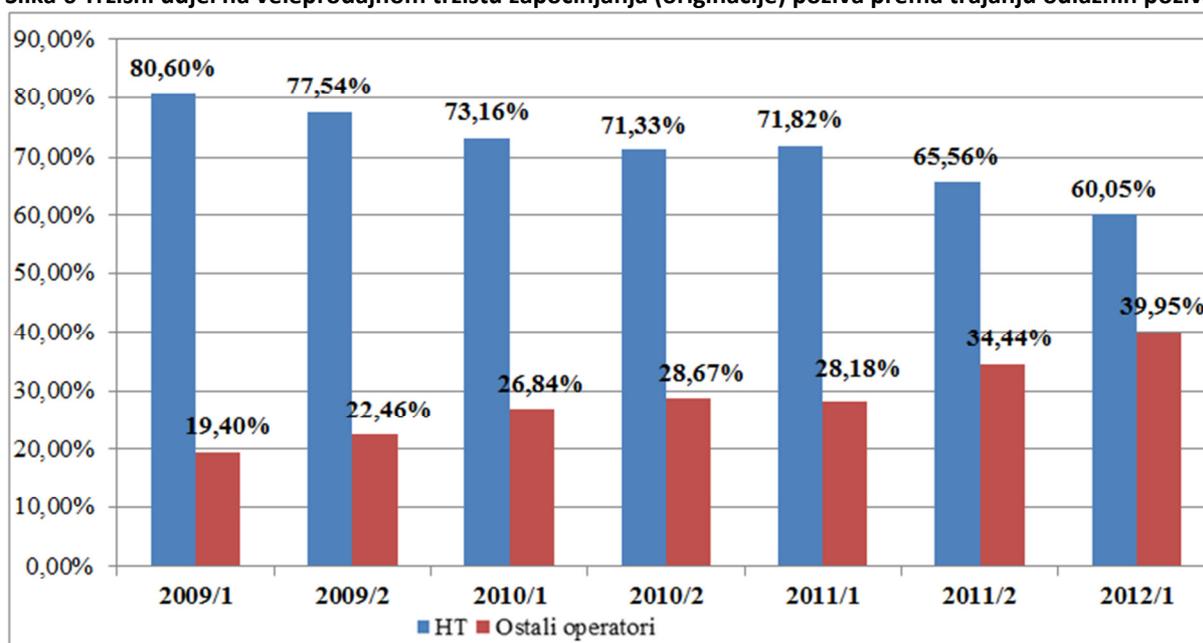
Slika 5 Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema broju odlaznih poziva u prvoj polovici 2012.

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

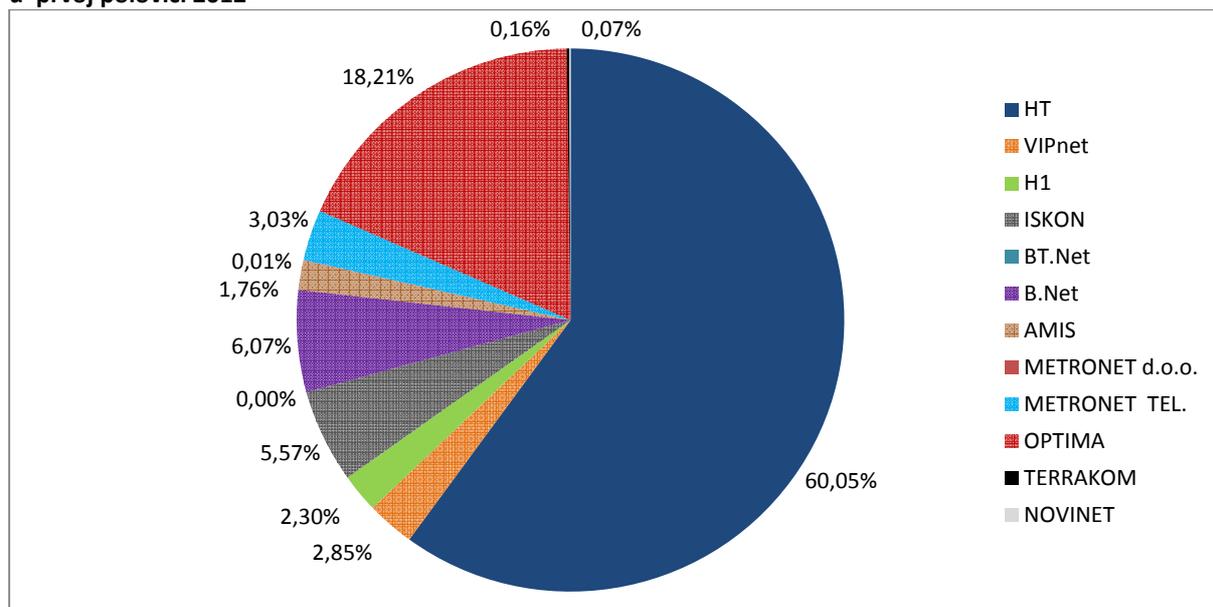
Slika 6 prikazuje tržišni udjel operatora na tržištu započinjanja (originacije) poziva u odnosu na trajanje odlaznih poziva. Kao i na slici 5 može se primijetiti postupno smanjenje udjela HT-a, a što je rezultat sve veće zastupljenosti usluge izdvojene lokalne petlje, kao i uvođenja usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP uslugu ili drugih načina pristupa krajnjem korisniku kojima ostali operatori korisnike spajaju direktno na svoje mreže, čime im je omogućen izravan pristup do krajnjih korisnika bez prilagodbe HT-ovim veleprodajnim uslugama vezanim uz započinjanje (originaciju) poziva. Iako se vidi trend pada, tržišni udjel HT-a je i dalje na visokim razinama, odnosno u posljednjem promatranom razdoblju, iznosi 60,05%. Iz svega navedenog je jasno vidljivo postojanje visokog tržišnog udjela HT-a na navedenom mjerodavnom tržištu, uzimajući u obzir tržišni udjel temeljen na trajanju poziva.

Slika 6 Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema trajanju odlaznih poziva

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slika 7 prikazuje odnos tržišnih udjela operatora u posljednjem razdoblju obuhvaćenom upitnicima, odnosno na kraju prvog polugodišta 2012. godine.

Slika 7 Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema trajanju odlaznih poziva u prvoj polovici 2012

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slijedom navedenog, a temeljem prikazanog na slikama 4, 5, 6 i 7, HAKOM zaključuje kako je u razdoblju obuhvaćenom upitnicima, a gledajući mjerilo tržišnog udjela, HT operator s najvećim tržišnim udjelom koji se prema oba promatrana kriterija kroz promatrano razdoblje postepeno smanjuje, međutim i dalje je izrazito visok.

Međutim, važno je naglasiti kako visoki tržišni udjel nije jedino i odlučujuće mjerilo u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage. Tržišni udjel jedino može ukazati na mogućnost postojanja značajne tržišne snage pojedinog operatora. Isto tako, iz Smjernica Europske komisije proizlazi da: „*dominantna pozicija može proisteći iz kombinacije mjerila za određivanje značajne tržišne snage, koji uzeti u obzir odvojeni možda ne bi bili odlučujući*“. Sukladno navedenom, HAKOM je mišljenja kako treba uzeti u obzir i druga mjerila kako bi utvrdila postoji li na određenom tržištu operator koji djeluje neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, HAKOM je poduzeo temeljitu i sveobuhvatnu analizu gospodarskih karakteristika mjerodavnog tržišta prije donošenja konačnog zaključka o postojanju značajne tržišne snage.

6.1.2 Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije

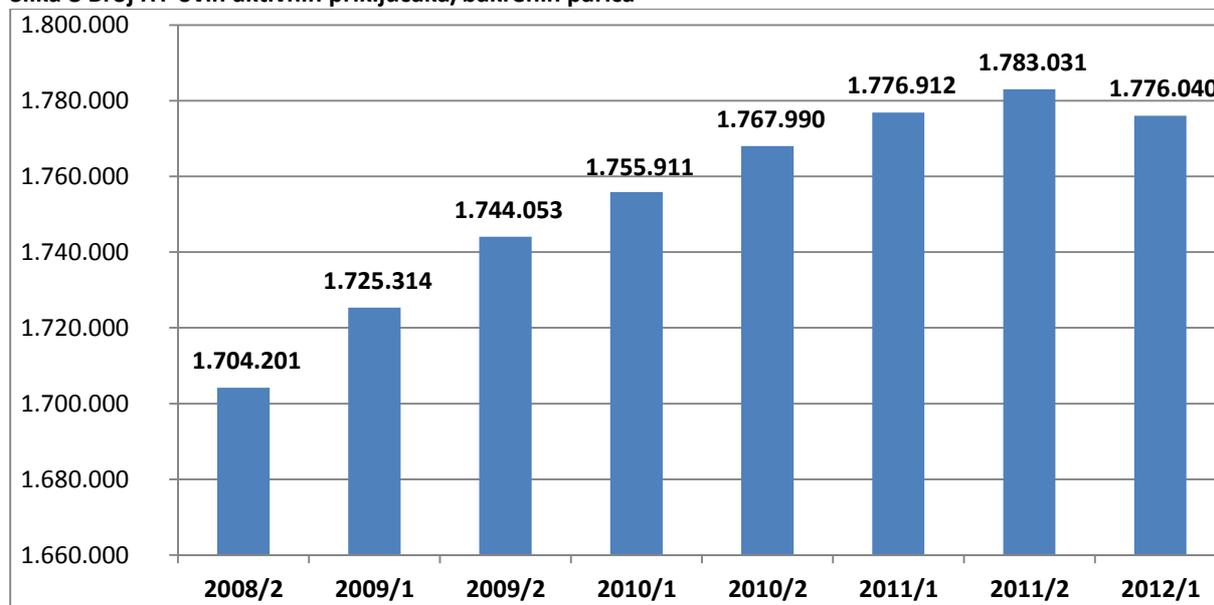
HT je bivši monopolist i vlasnik elektroničke komunikacijske mreže s najvećim brojem aktivnih bakrenih parica. Zemljopisna dostupnost/raširenost telefonskih priključaka je vrlo velika iz razloga što je HT kao operator univerzalnih usluga obvezan svim korisnicima ponuditi pristup svojoj mreži. HT je izgradio vlastitu pristupnu mrežu u razdoblju dok je bio

javno poduzeće i dio HPT-a⁴³ te nakon toga, u razdoblju u kojem je uživao ekskluzivna prava. S druge strane, ostali operatori, iako su na tržištu prisutni od 2005. odnosno 2006. godine ne mogu poslovno efikasno graditi vlastitu pristupnu mrežu iz čega proizlazi da je nužno da je mogu iznajmljivati od HT-a. Navedeno bi značilo da mogu koristiti uslugu najma korisničke linije bez ili uz uslugu predodabira operatora (CPS), uslugu širokopojsnog pristupa Internetu uključujući najam posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) ili uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Međutim, pristup izdvojenoj lokalnoj petlji iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja od kojih je većina nenadoknadiva, a kako je već detaljno obrazloženo u poglavlju 5.1.2.2. ovog dokumenta. Isto tako, iako je broj izdvojenih lokalnih petlji (slika 9) u usporedbi s brojem HT-ovih aktivnih priključaka (slika 8) rastao u razdoblju od drugog polugodišta 2008. godine do prvog polugodišta 2012. godine te krajem prvog polugodišta 2012. godine iznosi 12,7% ukupnih priključaka, to je još uvijek nizak postotak koji pokazuje da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji još uvijek po svojoj rasprostranjenosti nije zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva, te je malo vjerojatno da će ista uzrokovati značajan konkurentski pritisak na HT u vremenu trajanja ove analize.

U praksi bi ulaganja operatora bila isplativa samo u onim područjima gdje bi operator uspio ostvariti veliki broj pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i na taj način iskoristio troškovne prednosti koje se ogledaju u ekonomiji razmjera i dostatnoj gustoći krajnjih korisnika, a što je teško ostvarivo.

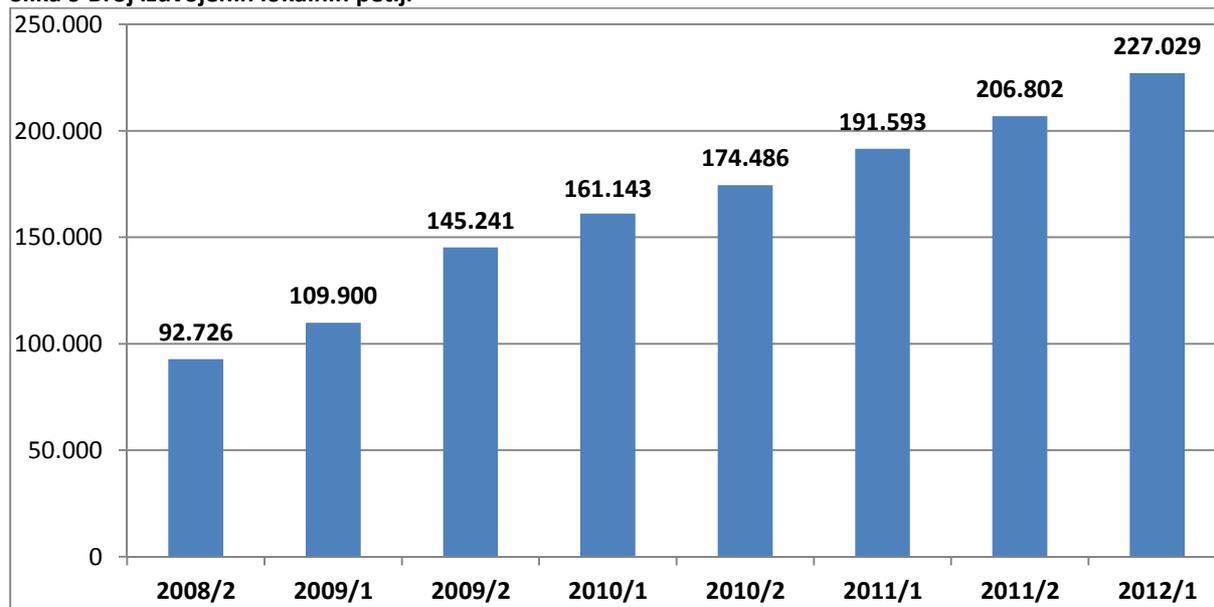
Slika 8 Broj HT-ovih aktivnih priključaka/bakrenih parica

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

⁴³ Hrvatska pošta i telekomunikacije

Slika 9 Broj izdvojenih lokalnih petlji

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

Razvoj i izgradnja vlastite pristupne mreže zahtijeva velika ulaganja od strane operatora što je čini neatraktivnom opcijom za operatore koji tek ulaze na tržište. Kapitalna ulaganja koja su potrebna za izgradnju i stavljanje u uporabu takve infrastrukture su izuzetno velika i uglavnom nose sa sobom i velike nenadoknadive troškove, odnosno troškove koji se neće moći nadoknaditi ako novi operator odluči, ili bude prisiljen, napustiti tržište.

Nenadoknadivi troškovi su ona vrsta troškova koje poduzetnik, operator, nužno snosi kad želi pristupiti nekom tržištu ili na tom tržištu djelovati, ali koji će biti nepovratno izgubljeni ako s tog tržišta istupi ili bude prisiljen istupiti. Što je više nenadoknadivih troškova, to više potencijalni operatori koji žele pristupiti tržištu, moraju uzeti u obzir rizik ulaska na tržište, i to više već postojeći operatori mogu prijetiti novim konkurentima, kojima je zbog nenadoknadivih troškova skupo napustiti tržište. Operator koji ulazi na tržište mora voditi računa o tome da njegove cijene nakon što uđe na tržište budu dovoljno visoke da pokriju nenadoknadive troškove.

Uzimajući u obzir gore navedeno, HAKOM je mišljenja da ulazak na veleprodajno tržište usluge započinjanja (originacije) poziva zahtijeva značajna ulaganja u izgradnju vlastite pristupne mreže, a samim time sa sobom nosi i velike nenadoknadive troškove što predstavlja ograničenje ulasku budući da obeshrabruje potencijalne operatore da uđu na navedeno mjerodavno tržište.

Nadalje, na tržištu je dostupna usluga predodabira operatora (CPS) putem koje operatori mogu ostvariti veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva. Usluga predodabira (CPS) operatora je dodatno pojednostavljena i za pružatelja i korisnika uvođenjem veleprodajne usluge najma korisničke linije (WLR). Navedena veleprodajna usluga

predodabira operatora (CPS) samo djelomično ublažava, ali ne otklanja u potpunosti prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije.

Isto tako, od 2011. godine na tržištu je dostupna veleprodajna usluga posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) putem koje drugi operatori mogu ostvarivati veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva. Navedena veleprodajna usluga posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) samo djelomično ublažava, ali ne otklanja u potpunosti prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije na ovom tržištu s obzirom da su ipak potrebna određena ulaganja od strane operatora i da ova usluga također nije dostupna u 100% slučajeva.

Naime, u slučajevima kod kojih korisnik ostvaruje i pristup internetu i govor putem veleprodajne usluge širokopojsnog pristupa internetu, odnosno posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP), ulaganja u korisničku opremu bi mogla biti opravdana prihodima koje će novi operator ostvarivati od takvog korisnika. Međutim, za slučajeve kada korisnik ostvaruje samo javno dostupnu telefonsku uslugu putem samostalnog posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP), ulaganja u opremu ne bi bila opravdana s obzirom na prihode koje bi novi operator ostvarivao od tog korisnika.

Također, potrebno je uzeti u obzir činjenicu kako je usluga posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) relativno nova usluga na tržištu te da je ista uvedena nakon usluge izdvojene lokalne petlje koja je određeno vrijeme bile jedina usluga koju su operatori mogli koristiti u svrhu pružanja usluga krajnjim korisnicima. Postojanje isključivo usluge izdvojene lokalne petlje prisilo je operatore na znatna ulaganja, koja bi, u slučaju izlaska operatora s tržišta, bila nenadoknativa. Prethodno navedeno je dovelo do situacije da tržišno natjecanje nije zaživjelo u dovoljnoj mjeri, odnosno u takvoj mjeri da, u odsustvu regulacije navedenog tržišta, HT ne bi bio u mogućnosti ugroziti tržišni udjel novih operatora.

Slijedom svega navedenog, HAKOM smatra kako ostvarivanje uvjeta u kojima će doći do ravnopravne infrastrukturne konkurencije, u razdoblju na koje se odnosi ova analiza, nije moguće. Situacija se u odnosu na proteklu analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javne komunikacijske mreže koja se pruža na fiksnoj lokaciji poboljšala uvođenjem veleprodajne usluge posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) i usluge predodabira operatora (CPS), međutim kao što je već navedeno, veleprodajna usluga posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP) i usluga predodabira operatora (CPS) samo su djelomično ublažile prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije, ali ih nisu u potpunosti uklonile. Iz navedenog proizlazi da HT nadzire infrastrukturu kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije te se navedeno neće mijenjati u razdoblju na koje se odnosi ova analiza.

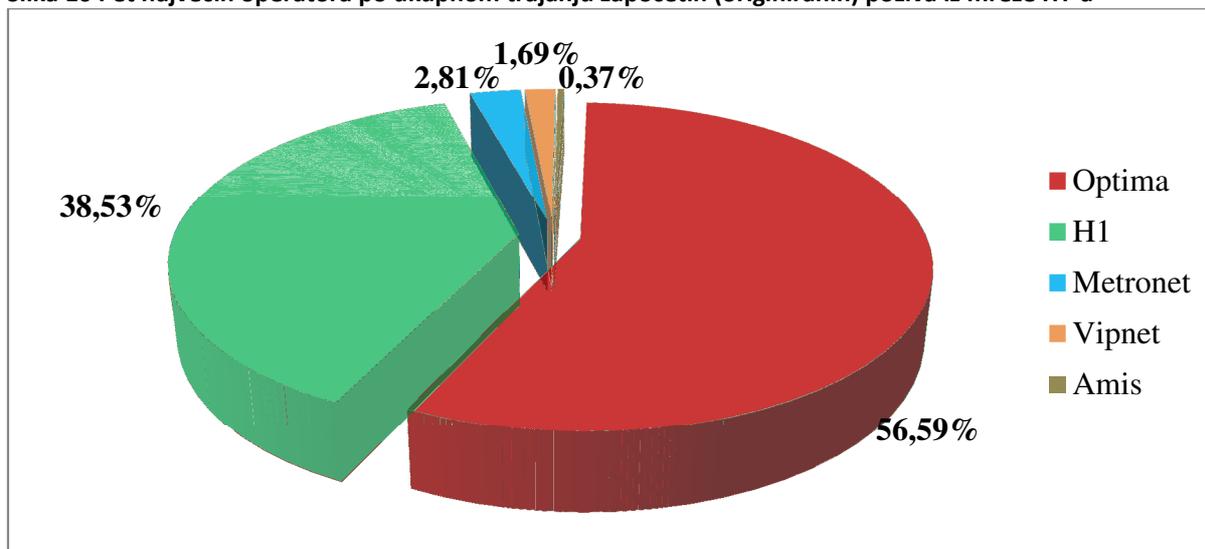
6.1.3 Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna kupovna moć postoji u situaciji kada određeni kupac, operator (ili više njih), ima veliku pregovaračku moć, a samim time i značajan utjecaj na konkurenciju, kojom onemogućava da se dominantni operator, odnosno operator s najvećim tržišnim udjelom, ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Nadalje, protutežna kupovna moć proizlazi iz velikog udjela kojim operator, odnosno kupac, sudjeluje u ukupnim prihodima/ukupnoj proizvodnji drugog operatora, odnosno prodavatelja, kada na tržištu postoji mogućnost izbora davatelja usluge ili kada je operator u mogućnosti samostalno pružati određenu uslugu.

Međutim, činjenica je da u razdoblju obuhvaćenom upitnikom, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, postoji određen broj operatora koji koriste veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva koju nudi HT od kojih niti jedan ne može značajno utjecati na ponašanje HT-a, na način da svojom protutežnom kupovnom moći bude u takvoj pregovaračkoj poziciji da utječe na cijene usluge koju pruža HT.

Slika 10 Pet najvećih operatora po ukupnom trajanju započelih (originiranih) poziva iz mreže HT-a

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Na slici 10 je prikazano pet najvećih operatora po ukupnom trajanju započelih (originiranih) poziva iz mreže HT-a. Iako je iz navedenog vidljivo da Optima Telekom ima značajan udjel u trajanju poziva započelih (originiranih) iz mreže HT-a, isti nije pokazatelj protutežne kupovne moći.

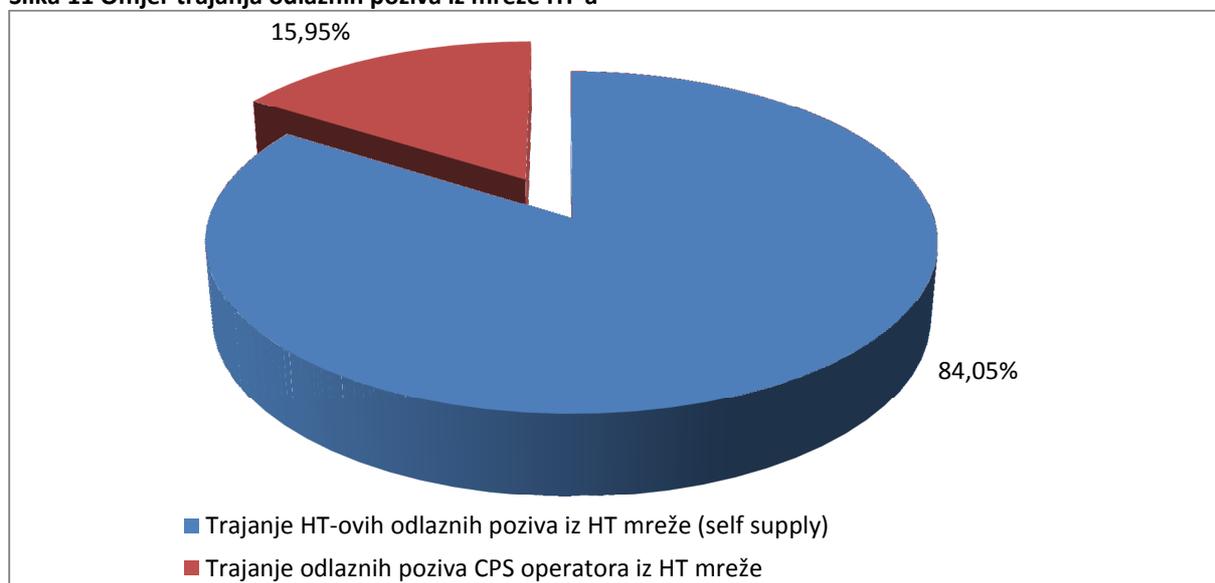
Postojanje protutežne kupovne moći ovisi o sposobnostima operatora da spriječi porast cijena, tako da operatori ili ne kupuju od konkurencije ili pružaju uslugu sami sebi/za vlastite potrebe. Navedeno vrijedi u situaciji kada na tržištu postoji više operatora koji nude ili su u

možnosti nuditi istu uslugu i koji imaju veliku bazu korisnika, što na analiziranom mjerodavnom tržištu nije slučaj.

Sukladno svemu navedenom HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć na analiziranom mjerodavnom tržištu te se, u odsustvu regulacije, može ponašati neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Isto tako, situacija u kojoj određeni operator uslugu nudi za vlastite potrebe ne predstavlja protutežnu kupovnu moć operatora da utječe na cijene HT-a. Naime, iako je iz slike 10 vidljivo da Optima Telekom ima najveći udjel od svih operatora u minutama započetim iz HT-ove mreže, tržišni udjel s obzirom na ukupno trajanje odlaznih poziva ukazuje na nedostatak protutežne moći istog operatora, budući da je isti zanemariv u odnosu na udjel HT-a.

Slika 11 Omjer trajanja odlaznih poziva iz mreže HT-a

Izvor: upitnik za nepokretne mreže

HT je prema svim pokazateljima operator koji ima najveći tržišni udjel na navedenom tržištu i operator koji jedini nudi uslugu predodabira operatora drugim operatorima, za koju je preduvjet postojanje usluge započinjanja (originacije) poziva. Sve navedeno dovodi do zaključka da na tržištu postoji nedostatak protutežne kupovne moći, odnosno, ne postoji operator koji može utjecati na određivanje cijena HT-a. Suprotno tome, u odsustvu regulacije, HT bi, s obzirom na veliku bazu korisnika i trenutni udjel na mjerodavnom tržištu, mogao definirati cijene i uvjete na tržištu te bi se na taj način mogao ponašati neovisno o konkurenciji i korisnicima.

6.1.4 Jednostavan ili povlašten pristup tržištima kapitala ili novčanim izvorima

Jednu od značajnijih prepreka za ulazak na tržište novim operatorima predstavlja njihov otežan pristup kapitalu i novčanim izvorima. Zbog nepostojanja prepoznatljivog tržišnog imena (eng. *brand*) sa strane novih operatora, koje bi osiguralo lako pridobivanje novih korisnika i tako poboljšao izgled novih operatora za uspješno poslovanje i ostvarivanje dobiti u dogledno vrijeme, a što su sve preduvjeti dobivanja kapitala pod povoljnijim uvjetima, novi operatori su izloženi visokoj zapreci za ulazak na tržište.

Nasuprot njima, HT, koji je u vlasništvu Deutsche Telekoma, ostvaruje zbog svoje vlasničke strukture i etabliranog tržišnog imena vrlo jednostavan i povlašten pristup tržištima kapitala i novčanim izvorima na međunarodnoj razini, što mu daje značajnu prednost u odnosu na ostale operatore i mogućnost za zlouporabu položaja praksom istiskivanja cijena, kako bi zadržao ili povećao svoj udjel na tržištu.

Nadalje, zbog neetabliranog tržišnog imena, ostali operatori su prisiljeni ulagati puno novca u marketing kako bi privukli nove korisnike, što dodatno povećava njihovu potrebu za kapitalom.

Zbog svega gore navedenog, HAKOM je mišljenja da HT zbog jednostavnog ili povlaštenog pristupa tržištima kapitala ili novčanim izvorima ima značajnu prednost u odnosu na stale operatore na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

6.1.5 Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) nastaju smanjivanjem jediničnih (prosječnih) troškova proizvodnje, zbog povećanja obujma (volumena) proizvodnje. Važne su zbog ostvarivanja troškovnih prednosti iz veličine pojedinih poslovnih operacija, odnosno, u industrijama gdje je efekt ekonomija razmjera veći, veće poduzeće uvijek ima troškovne prednosti nad malim poduzećem. Mogućnost osiguravanja nižih troškova, i zbog toga postizanja niskih cijena, čini važan izvor konkurentske prednosti na tržištima gdje je cjenovna konkurencija glavni oblik suparništva među poduzećima.

HT je dugo godina bio jedini operator koji je pružao pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi u nepokretnoj mreži, a samim time i javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, krajnjim korisnicima na području Republike Hrvatske i kao takav uživa prednosti ekonomija razmjera pružajući navedene usluge. Iz navedenog slijedi kako je jedinični trošak HT-a za pružanje navedenih usluga puno niži od troška koji će za istu uslugu imati operator koji tek ulazi na tržište. Naime, trošak usluge započinjanja (originacije) poziva operatora koji koriste veleprodajnu uslugu je po minuti poziva uvijek isti, bez obzira koliko minuta poziva su

korisnici tog operatora generirali. Za razliku od ostalih operatora, u slučaju HT-a, ukupni trošak usluge po jedinici pružanja usluge pada u odnosu na ostvareni broj minuta.

Isto tako, a kako je i u prijašnjim poglavljima već i navedeno, HT ima najveću bazu korisnika i najrašireniju mrežu, odnosno infrastrukturu koju je teško duplicirati, iz čega proizlaze osnovne prednosti HT-a vezane za ekonomije razmjera.

Budući da HT, iz razloga što ima nadzor nad infrastrukturom koju je teško duplicirati, većinu usluga pruža putem vlastite mreže (za vlastite potrebe; eng. *self supply*), a ostali operatori, većinu usluga kupuju na veleprodajnoj razini, lako je zaključiti da je HT u poziciji u kojoj može koristiti prednosti ekonomija razmjera, dok kod ostalih operatora to nije slučaj. Isto tako HT ima veći broj krajnjih korisnika koji generiraju veći broj minuta te je ukupni trošak po minuti pružanja usluge manji kod HT-a nego kod ostalih operatora, a čime HT iskorištava ekonomije razmjera.

6.1.6 Ekonomije opsega

Ekonomije opsega (eng. *economies of scope*) nastaju smanjivanjem prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda ili usluga. Ekonomije opsega postoje ako su ukupni troškovi proizvodnje dvaju ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili poduzećima. Navedeno predstavlja ekonomiju ušteda na troškovima do kojih dolazi objedinjenim izvođenjem velikog broja različitih aktivnosti unutar iste tvrtke, odnosno u slučaju sektora elektroničkih komunikacija, korištenjem iste mrežne infrastrukture za pružanje niza različitih maloprodajnih usluga.

Ekonomije opsega se odnose na potencijalne prednosti operatora dobivene ponudom različitih proizvoda i usluga zajedno. HT je kroz godine razvio mrežu te na cijelom teritoriju Republike Hrvatske putem raširene distributivne mreže nudi širok spektar usluga velikom krugu korisnika. Iako većinom pruža javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, značajan je trend rasta korisnika kojima pruža uslugu širokopojsnog pristupa internetu u obliku MAXadsl usluge i IP televizije u obliku MAXtv usluge. Svojom prisutnošću na velikom broju tržišta kroz dugi niz godina, HT koristi prednost ekonomije opsega u većoj mjeri od ostalih operatora.

Isto tako, i ostali operatori pružaju krajnjim korisnicima vezane usluge temeljene na ADSL tehnologiji (pristup internetu, IPTV, javno dostupna telefonska usluga) putem istih mrežnih elemenata, zbog čega možemo zaključiti da su prisutni na velikom broju tržišta. Međutim, zbog slabo rasprostranjene vlastite pristupne mreže i male korisničke baze, ne mogu u potpunosti uživati u koristi ekonomija opsega.

Slijedom svega navedenog, jasno je da HT uživa prednosti ekonomija opsega budući da ima najrašireniju pristupnu mrežu, odnosno infrastrukturu koju je teško duplicirati te koja mu omogućava istovremenu prisutnost na više različitih tržišta, na kojima korisnicima objedinjeno pruža više različitih usluga putem iste, mrežne infrastrukture, odnosno istih mrežnih elemenata.

6.1.7 Visoko razvijena distribucijska i prodajna mreža

HT je bivši monopolist koji je uspio razviti jaku distribucijsku i prodajnu mrežu svojih proizvoda između ostalog i zbog svoje dugogodišnje prisutnosti na ovim prostorima, etabliranog tržišnog imena te jake pregovaračke moći koja mu omogućuje da puno lakše i brže od svojih konkurenata dolazi do najpoželjnijih prodajnih kanala i lokacija pod najpovoljnijim uvjetima. Uzimajući u obzir i činjenicu postojanja ekonomija opsega, zbog koje je distributivni kanal za novu uslugu puno lakše uspostaviti preko kanala za već postojeću uslugu i ušteda koje je moguće ostvariti korištenjem jednog kanala za distribuiranje više usluga, HT ima značajnu prednost u odnosu na ostale konkurente koji su zbog svog neetabliranog tržišnog imena, slabije pregovaračke moći i veličine u podređenom položaju u odnosu na HT.

Investicije u infrastrukturu i logistiku, kao i napredna softverska rješenja kao podrška distribuciji proizvoda i usluga, HT-u su znatno olakšane zbog njegove veličine i pregovaračke moći u odnosu na konkurenciju.

Jaka, moderna i rasprostranjena distribucijska mreža pridonose povećanju poslovne učinkovitosti HT-a koji na taj način još više jača svoju poziciju na tržištu, dok je ostalim operatorima na tržištu jačanje vlastite pozicije ili samo zadržavanje iste znatno teže postići zbog nedostatka ekonomija opsega, nedovoljno etabliranog tržišnog imena te odsutnosti povlaštenog pristupa izvorima kapitala.

6.1.8 Stupanj vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći.⁴⁴ Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je vertikalno integrirani operator koji djeluje i na maloprodajnoj i na veleprodajnoj razini na svim tržištima na kojima pruža usluge, kako krajnjim korisnicima, tako i operatorima. Na

⁴⁴ Smjernice Europske komisije o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage

kraju prvog polugodišta 2012. godine, na tržištu javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži usluge je krajnjim korisnicima pružalo je 13 operatora. Od svih operatora samo su HT i kabelski operatori B.Net i BT-NET vertikalno integrirani operatori odnosno operatori koji djeluju na maloprodajnom tržištu javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži i povezanom veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, odnosno tržištu pristupa putem kabelskih mreža. Međutim, HT ima puno veću korisničku bazu i rasprostranjenost svoje mreže i veću mogućnost da zlorabi svoju tržišnu snagu koja proizlazi iz vertikalne integriranosti odnosno prisutnosti i na maloprodajnom i na usko povezanom odgovarajućem veleprodajnom tržištu u odsustvu regulacije.

Naime, u odsustvu regulacije veleprodajnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT bi mogao podići cijene započinjanja (originacije) poziva iz svoje mreže, i istovremeno zadržati svoje maloprodajne cijene istima. Ovo bi pak omogućilo HT-u da ostane konkurentan na maloprodajnom tržištu dok bi CPS operator morao ili apsorbirati povećanje troškova i time ostvariti manji prihod ili prenijeti povećanje troškova na svoje krajnje korisnike čime više ne bi bio konkurentan HT-u na maloprodajnoj razini. U slučaju povećanja cijene započinjanja (originacije) poziva, CPS operator može također odlučiti otići drugom operatoru kako bi ostvario uslugu započinjanja (originacije) poziva po jeftinijoj cijeni. Međutim, s obzirom da HT ima najveću korisničku bazu, CPS operatoru se ne bi isplatilo preći na korištenje usluga drugog operatora s puno manjom korisničkom bazom, kao što su npr. kabelski operatori.

Vezano uz navedeno, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, za razliku od kabelskih operatora, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na svoje konkurente na maloprodajnoj razini te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage.

Nadalje, postojanje drugih veleprodajnih ponuda, kao što je najam posebnog virtualnog kanala za govor (VoIP), putem kojih operatori također mogu ostvariti pristup mreži bivšeg monopolista, tek djelomično ublažava postojanje visokog stupnja vertikalne integracije HT-a.

Slijedom navedenog, HAKOM smatra kako, usprkos postojanju navedenih veleprodajnih ponuda, visok stupanj vertikalne integracije HT-a dodatno jača tržišnu poziciju istog.

6.2 Stajalište HAKOM-a o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom

Na temelju provedene analize, HAKOM je utvrdio da na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji ne postoji

djelotvorno tržišno natjecanje te određuje Hrvatski Telekom d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, budući da ima položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

HAKOM je postojanje značajne tržišne snage HT-a utvrdio na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi najmanje 60%⁴⁵. Nadalje, HAKOM je navedeni zaključak potkrijepio i ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a kao što su: nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije, jednostavan ili povlašten pristup tržištima kapitala ili novčanim izvorima, nedostatak protutežne kupovne moći, ekonomije razmjera, ekonomije opsega, visoko razvijena distribucijska i prodajna mreža te stupanj vertikalne integracije. HAKOM smatra da analiza drugih mjerila nije potrebna, odnosno da druga mjerila, pored gore analiziranih, ne bi dovela do zaključka da HT nema značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta.

⁴⁵ na temelju trajanja odlaznih poziva

7 Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom poglavlju će se analizirati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, a kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, a s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

HAKOM je, kao što je i navedeno u šestom poglavlju ovog dokumenta, zaključio da na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji HT ima status operatora sa značajnom tržišnom snagom iz čega proizlazi zaključak kako je struktura tržišta takva da, u odsustvu regulacije, ne bi težila razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava u prepoznavanju mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju HAKOM-a, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Kod određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG-a⁴⁶, HAKOM nije radio razliku između prepreka koje su se već dogodile u praksi na ovom mjerodavnom tržištu i onih koje bi se u odsustvu regulacije mogle dogoditi te je u skladu s navedenim i određivao regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je HAKOM predvidio mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

⁴⁶ ERG (06) 33

7.1 Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene

7.1.1 Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

Jednako kao pri procjenjivanju značajne tržišne snage i kod određivanja prepreka razvoju tržišnog natjecanja bitno je definirati izvor značajne tržišne snage operatora. Na predmetnom tržištu izvor značajne tržišne snage HT-a predstavlja široko razvijena pristupna mreža i pristup velikom broju krajnjih korisnika.

Zbog prethodno navedenog, HAKOM smatra da bi, u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT mogao drugim sudionicima na tržištu, postojećim i potencijalnim konkurentima, odbiti zahtjev za pregovore i uskratiti pristup usluzi započinjanja (originacije) poziva za potrebe pristupa u svrhu pružanja usluge predodabira operatora odnosno za potrebe pristupa uslugama operatora usluga s posebnom tarifom u mrežama drugih operatora.

Na opisani način bi HT iskoristio svoj položaj značajne tržišne snage koja se očituje u dostupnosti najvećem broju korisnika putem najrazvijenije pristupne mreže i, odbijanjem pregovora te ukidanjem pristupa svakom postojećem i uskraćivanjem pristupa potencijalnim operatorima, prenio svoju značajnu tržišnu snagu s predmetnog na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište. Opisano prenošenje značajne tržišne snage dovelo bi do situacije da ostali operatori ne bi bili u mogućnosti pružati usluge krajnjim korisnicima putem usluge predodabira operatora ili da uslugom predodabira operatora ne bi bile moguće sve vrste poziva.

Drugim riječima, odbijanjem ili uskraćivanjem spomenutog pristupa direktno bi se utjecalo na povećanje troškova ostalih operatora koji bi, u takvoj situaciji, kako bi krajnjim korisnicima ponudili cjelovitu uslugu na pripadajućem maloprodajnom tržištu, bili prisiljeni preći na drugu veleprodajnu uslugu koja se nalazi više na ljestvici ulaganja ili graditi vlastitu infrastrukturu do krajnjeg korisnika.

Nadalje, uskraćivanjem ili odbijanjem pristupa moglo bi se primjerice dogoditi i da krajnji korisnici HT-a ne bi mogli upućivati određene vrste poziva kao što su npr. pozivi prema brojevima usluga s posebnom tarifom u mrežama postojećih ili potencijalnih operatora. Navedenim bi postupcima operator sa značajnom tržišnom snagom direktno utjecao na konkurentnost ostalih operatora kao potencijalnih davatelja usluge pristupa mreži operatorima usluga s posebnom tarifom u svojoj mreži. Naime, u opisanim primjerima odbijanja pristupa, ostali operatori ne bi bili atraktivni operatorima usluga s posebnom tarifom zbog toga što ih se u navedenom slučaju ne bi moglo dobiti iz mreže HT-a. Dakle, u navedenim slučajevima bi došlo do sprečavanja ulaska postojećih i potencijalnih operatora

na vertikalno povezano veleprodajno tržište - tržište pristupa mreži za operatore usluga s posebnom tarifom.

7.1.2 Taktike odgađanja

Taktike odgađanja se odnose na situacije u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružanje pripadajuće veleprodajne usluge, ali istu pruža sa zakašnjenjem u odnosu na svoj maloprodajni dio (vlastite potrebe) ili povezana društva, te na taj način dovodi postojeće i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu budući da im je ta veleprodajna usluga, uzevši u obzir potrebe krajnjih korisnika, neophodna za pružanje usluga istima.

HAKOM smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao koristiti taktike odgađanja u pregovorima s potencijalnim novim operatorima koji ulaze na tržište. Naime, HT ne bi nužno morao odbijati potpisati ugovor o međupovezivanju s novim operatorom/operatorima na tržištu, već bi mogao pokušavati što je moguće više odgoditi potpisivanje navedenog ugovora s ciljem očuvanja svog tržišnog udjela na pripadajućem maloprodajnom tržištu i vertikalno povezanom veleprodajnom tržištu. U tom slučaju potencijalni konkurenti na pripadajućem maloprodajnom tržištu i vertikalno povezanom veleprodajnom tržištu ne bi na vrijeme mogli ponuditi uslugu svojim krajnjim korisnicima čime bi i njihov poslovni plan bio ugrožen.

U slučaju da se dogodi gore navedeno ponašanje HT-a na predmetnom bi tržištu došlo do onemogućavanja novih operatora u ponudi usluga na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini, što bi posljedično uzrokovalo probleme u poslovanju i njihov izlazak s tržišta. Gore navedenim postupcima HT-a, došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta koje je predmet ovog dokumenta na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.1.3 Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi se odnose na sve uvjete ugovora o međupovezivanju vezane uz pružanje veleprodajne usluge, a koji nisu neophodni za pružanje veleprodajne usluge, ali podižu troškove i troše vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata na veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

HAKOM smatra kako bi HT, u odsustvu regulacije, mogao koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata. Naime, HT bi, u odsustvu regulacije, mogao nametnuti postojećim i potencijalnim konkurentima na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i

iznos ili neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija za pružanje usluge započinjanja (originacije) poziva i to samo iz razloga podizanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata.

Isto tako, HT bi mogao tražiti razinu informacija o potrebama za uslugom započinjanja (originacije) poziva, iznad razine koja je potrebna i tehnički opravdana za pružanje navedene usluge. Iz navedenog bi mogle proizaći prednosti za HT koji bi mogao ciljati na korisnike koji su predmet interesa novih operatora.

U slučaju da se dogodi, takvo ponašanje HT-a dovelo bi do povećanja troškova operatora i, posljedično, problema u poslovanju i njihovog izlaska s tržišta. U navedenoj situaciji došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage HT-a s predmetnog veleprodajnog tržišta na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.1.4 Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga pružaju postojeći ili potencijalni konkurenti na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini kako bi se povećali troškovi konkurenata ili smanjila zarada na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao od potencijalnih i sadašnjih konkurenata na maloprodajnom tržištu tražiti određene informacije iz kojih bi se vrlo lako mogli prepoznati njihovi planovi ili bar segment (zemljopisni) maloprodajnog tržišta na kojem isti planiraju konkurirati HT-u. U navedenom slučaju bi HT mogao koristiti informacije svojih konkurenata za potrebe svog maloprodajnog dijela (vlastite potrebe) ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora ili da se vrate na HT, a što bi moglo dovesti do smanjenja maloprodajnih prihoda konkurenata, na način da krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na opisani bi način HT mogao ostvariti prednosti pred ostalim konkurentima prenošenjem značajne tržišne snage s predmetnog veleprodajnog tržišta na pripadajuće maloprodajno tržište, što bi moglo dovesti do povećanja troškova ostalih operatora, problema u poslovanju i vjerojatnog izlaska s tržišta.

7.1.5 Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama

7.1.5.1 Diskriminacija kakvoćom usluge

Diskriminacija kakvoćom usluge moguća je kada operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanje zarade na veleprodajnoj ili maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge.

Osim diskriminacije na cjenovnoj osnovi, HT je u mogućnosti diskriminirati ostale sudionike na tržištu i na drugim osnovama poput diskriminacije u uvjetima, kvaliteti, rokovima ili informacijama. Spomenuti oblici diskriminacije, također direktno utječu na podizanje troškova konkurencije te mogu ostale operatore dovesti u nepovoljan položaj i u konačnici ih prisiliti da prestanu nuditi svoje usluge na tržištu.

HAKOM smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao raditi diskriminaciju ostalih operatora kakvoćom usluga i to na način da nudi uslugu započinjanja (originacije) poziva koja je neophodna za maloprodajne usluge, a koja je kvalitetom lošija od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) ili povezanim društvima. Postoji mogućnost da u slučaju pada mreže ili problema u mreži, HT daje prioritet vlastitom polaznom prometu na štetu polaznog prometa ostalih operatora koji nude usluge krajnjim korisnicima ili drugim operatorima. Na navedeni način bi moglo doći do situacije u kojoj postojeći ili potencijalni konkurent gubi povjerenje krajnjih korisnika (šteta na maloprodajnoj razini) ili operatora usluga s posebnom tarifom i operatora usluga uskopojasnog pristupa internetu u njihovoj mreži (šteta na veleprodajnoj razini).

Svi gore navedeni primjeri diskriminacije kakvoćom usluga mogli bi dovesti do neopravdanog povećanja troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata s posljedicom izlaska s tržišta, a što bi, u konačnici, dovelo do zaključka da je HT uspio prenijeti značajnu tržišnu snagu s predmetnog veleprodajnog tržišta na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište. Navedeno bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja na štetu krajnjih korisnika.

7.1.5.2 Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija predstavlja situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu, a iste ne pruža operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti predmetnu veleprodajnu uslugu operatora sa značajnom tržišnom snagom temeljem koje na maloprodajnom tržištu pružaju/žele pružati usluge konkurentne uslugama koje pruža njegov maloprodajni dio, odnosno povezana društva. Takvim ponašanjem, operator sa značajnom

tržišnom snagom prenosi svoj vladajući položaj na maloprodajnu razinu, na način da dovodi operatore korisnike veleprodajne usluge u nepovoljan položaj u odnosu na vlastiti maloprodajni dio, odnosno povezana društva.

HAKOM smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao, svojim konkurentima na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu, uskraćivati važne informacije i na taj način utjecati na njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini. Naime, u slučaju promjena u topologiji mreže, doći će i do određenih promjena i u pružanju usluge započinjanja (originacije) poziva, kao jedne od usluga međupovezivanja te bi HT, bez odgovarajuće obveze mogao uskratiti informacije o planiranim promjenama u mreži/topologiji mreže svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, i tako dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata. S obzirom da je HT u postupku modernizacije vlastite mreže u smislu prelaska na IMS tehnologiju, HAKOM mogućnost uskraćivanja informacija HT-a prema alternativnim operatorima smatra vrlo osjetljivim odnosno smatra vrlo konkretnom preprekom koja bi se mogla pojaviti u slučaju odsustva regulacije na ovom tržištu.

Navedenim postupcima HT-a posljedično bi došlo do podizanja troškova drugih operatora, što bi u konačnici dovelo do njihovog izlaska s tržišta. Na navedeni način došlo bi do vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage HT-a s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.1.5.3 Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međupovezivanja

Pod navedenim HAKOM smatra diskriminaciju u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju međupovezivanja koja, između ostalog, uključuje i vremenske okvire za otklon kvarova.

Naime, HAKOM je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju, osim cjenovno i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međupovezivanja.

HAKOM smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao zatražiti⁴⁷ od operatora koji pružaju uslugu pristupa mreži operatorima usluga s posebnom tarifom obavljanje usluga obračuna, naplate i prisilne naplate za pozive koje su operatorima usluga s posebnom tarifom u mreži drugog operatora uputili korisnici HT-a. HT bi na navedeni način doveo ostale operatore u neravnopravan položaj, što bi povećalo troškove operatora, smanjilo interes istih za pružanje usluge pristupa operatorima usluga s posebnom tarifom te, u konačnici, utjecalo na njihov izlazak s tržišta, čime bi HT prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta koje je predmet ovog

⁴⁷ u praksi je HT navedeno i zatražio

dokumenta na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište. S obzirom da se prethodno spomenuto u praksi i dogodilo, HAKOM ovu prepreku smatra osjetljivom i konkretnom odnosno preprekom koja bi se mogla pojaviti u slučaju odsustva regulacije na ovom tržištu pogotovo uzevši u obzir da usluge s posebnom tarifom daju doprinos tržištu elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj i čine prihodovnu stranu većine alternativnih operatora.

HAKOM nadalje smatra da bi HT u slučaju nastanka kvara koji bi onemogućio daljnje pružanje usluge predodabira operatora za operatore korisnike te posljedično doveo do prekida pružanja maloprodajne javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži mogao diskriminirati krajnje korisnike operatora korisnika na način da mu je potrebno dulje vrijeme za otklon kvara u odnosu na vrijeme otklona kvara koje primjenjuje prema svojim krajnjim korisnicima. Navedeno bi imalo za posljedicu povećanje nezadovoljstva krajnjih korisnika operatora korisnika koji bi zbog toga mogli i otkazati maloprodajnu uslugu operatoru korisniku, čime bi on postao nekonkurentan u odnosu na HT.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu spomenuti u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, HAKOM je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

7.2 Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

7.2.1 Diskriminacija na cjenovnoj osnovi

Diskriminacija na cjenovnoj osnovi predstavlja prepreku razvoju tržišnog natjecanja koja se odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi različite cijene veleprodajne usluge koja je nužna za pružanje određene maloprodajne usluge, svom maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

Osim prethodno opisane situacije, operator sa značajnom tržišnom snagom je u mogućnosti odrediti i različite cijene različitim operatorima nepokretnih mreža za uslugu započinjanja (originacije) poziva.

Slijedom navedenog, HAKOM smatra kako bi HT, u odsustvu regulacije, mogao na opisane načine iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu i diskriminacijom na cjenovnoj osnovi utjecati na povećanje troškova operatora za uslugu započinjanja (originacije) poziva. Takvo ponašanje bi dovelo do istiskivanja konkurencije cijenama (eng. *price squeeze*), smanjenja zarade operatora i, u konačnici, njihovog izlaska s tržišta.

7.2.2 Unakrsno subvencioniranje

Unakrsno subvencioniranje se odnosi na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na pripadajućem maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja konkurencije cijenama (eng. *price squeeze*) i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na pripadajuće maloprodajno tržište.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao nuditi veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva iznad troška te na taj način utjecati na povećanje troškova operatora koji koriste navedenu uslugu, a istovremeno cijene na maloprodajnoj razini postaviti ispod troška, što bi dovelo do istiskivanja konkurencije cijenama (eng. *price squeeze*) drugih operatora, podizanja troškova konkurencije, problema u poslovanju i, u konačnici, njihovog izlaska s tržišta, a što bi omogućilo HT-u prenošenje značajne tržišne snage s predmetnog veleprodajnog tržišta na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište. korisnicima koji bi u tom slučaju plaćali visoke cijene za uslugu slabije kvalitete.

8 Regulatorne obveze određene operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Nakon što je u prethodnom poglavlju ovog dokumenta prepoznao i detaljno obrazložio sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije u razdoblju na koje se odnosi analiza mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HAKOM u nastavku dokumenta, u skladu s principima prethodne regulacije, određuje regulatorne obveze koje smatra da mogu najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i koje su u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Trgovačkom društvu HT, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HAKOM zadržava sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nediskriminacije
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- obveza računovodstvenog razdvajanja

8.1 Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁴⁸

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Isto tako, sukladno članku 61. stavku 2. ZEK-a, HAKOM može operatorima odrediti obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa, ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka, spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Također, sukladno članku 61. stavku 3. ZEK-a, HAKOM može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

Na temelju navedenog pod preprekom razvoju tržišnog natjecanja koja se odnosi na odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa, HAKOM smatra da je na tržištu na kojem operatori ovise o infrastrukturi drugog za pružanje kompletnih maloprodajnih usluga, potrebno uspostaviti okvire, odnosno odrediti odgovarajuće regulatorne obveze kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili

⁴⁸ članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

ograničenje sličnog učinka koje bi spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Slijedom navedenog, HAKOM smatra da je regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osnovna regulatorna obveza koju je potrebno zadržati operatoru sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom mjerodavnom tržištu.

Kako bi se izbjeglo moguće ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 7.1.1 i poglavlju 7.1.2, HAKOM zadržava HT-u regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže i to na sljedeći način:

1. obveza pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup u svrhu međupovezivanja i, u okviru ove obveze, obveza odgovora na svaki razuman zahtjev za pristup u svrhu međupovezivanja, u roku od 10 dana od primitka zahtjeva za pregovore;
2. obveza pružanja pristupa u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva za uslugu predodabira operatora na način da se dopusti implementacija funkcionalnosti predodabira operatora za sve vrste poziva u rokovima propisanim Standardnom ponudom;
3. HT je obvezan u standardnu ponudu ugraditi odredbu kojom se obvezuje isplatiti operatoru korisniku naknadu za svaki dan zakašnjenja u pružanju usluge iz točke 2. ove obveze na način da naknada za svaki dan zakašnjenja unutar prvih 10 dana zakašnjenja iznosi 100 % mjesečne/fiksne naknade za tu veleprodajnu uslugu dok naknada za svaki sljedeći dan zakašnjenja iznosi 150 % mjesečne/fiksne naknade za tu veleprodajnu uslugu;
4. zabrana ukidanja već odobrenog pristupa u svrhu međupovezivanja postojećim operatorima;
5. obveza odobravanja otvorenog pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;
6. obveza osiguranja zajedničkog korištenja prostora ili drugih oblika zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo;
7. obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža;
8. obveza međupovezivanja mreža ili mrežne opreme, odnosno obveza realizacije funkcionalnog međupovezivanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pregovore.

HAKOM zadržava HT-u obvezu pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima, i to s ciljem da se HT obveže da u razumnom roku odgovori na zahtjev (HAKOM je zadržao rok od 10

dana), a kako ne bi mogao iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu na predmetnom mjerodavnom tržištu i odugovlačiti pregovore s operatorima.

Navedenom obvezom HAKOM određuje da HT, u slučaju prihvaćanja razumnog zahtjeva, mora ostvariti međupovezivanje najkasnije u roku od 30 dana od zaprimanja zahtjeva. Ovim rokom se HT onemogućava u odgađanju realizacije međupovezivanja i, posljedično, iskorištavanju statusa značajne tržišne snage. HT je ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezan provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije i tehničkim mogućnostima vlastite mreže. U ocjeni razumnog zahtjeva ili u pregovorima, HT ne smije zahtijevati od operatora koji želi ostvariti međupovezivanje određene akcije ili određene uvjete međupovezivanja koji bi bili suprotni regulatornim obvezama koje su ovim dokumentom određene HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

HAKOM je zadržao HT-u obvezu kojom se definira da HT ne smije uskratiti već ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva budući da bi, navedeno uskraćivanje već ostvarenog međupovezivanja moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su imali ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva, a time i do iskorištavanja značajne tržišne snage HT-a kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom mjerodavnom tržištu. HT se nalazi u postupku modernizacije svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN). Migracija s TDM/PSTN na IP/IMS započela je u HT-u 2010. godine, od kada PSTN i IMS rade paralelno. Navedena migracija podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici će moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine⁴⁹ HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. HT je dostavio okvirni plan gašenja lokalnih centrala po fazama za koje će se za svaku fazu gašenja donijeti rješenje koje će sadržavati datum gašenja lokalnih centrala i veleprodajne uvjete gašenja centrala.

Nakon završetka postupka gašenja lokalnih centrala i prelaska svih korisnika na IMS, HT je obvezan omogućiti povezivanje na IP-IP razini s ostalim operatorima korisnicima. U razdoblju do konačnog gašenja svih lokalnih centrala bit će moguće paralelno međupovezivanje na TDM razini i IP razini. HT je obvezan 24 mjeseca prije uspostave IP-IP povezivanja s drugim operatorima korisnicima, u svojoj Standardnoj ponudi za međupovezivanje objaviti sljedeće:

⁴⁹ klasa: UP/I-344-01/12-05/24, ur. broj: 376-11/12-18

1. Tehničku shemu svoje mreže i shemu IP povezivanja.
2. Broj i lokacije točaka IP međupovezivanja (POI).
3. Referentnu normu na kojoj se temelji arhitektura i funkcionalno rješenje za međusobno povezivanje putem IP-a.
4. Protokole za prijenos u NNI na razini kontrole i razini korisnika.
5. Protokol za signalizaciju.
6. Sve ostale tehničke specifikacije i norme koje su neophodne za međudjelovanje usluga i neometano funkcioniranje istih između operatora korisnika i HT-a.

Isto tako, HAKOM je odredio HT-u obvezu pružanja pristupa u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva za usluge predodabira operatora na način da se dopusti implementacija funkcionalnosti predodabira operatora za sve vrste poziva u rokovima propisanim Standardnom ponudom. U skladu s definiranim u okviru ove obveze, HT je obvezan ponuditi uslugu predodabira operatora svim operatorima na tržištu koji navedenu uslugu zatraže. Operatorima kojima je navedena usluga već omogućena, HT ne smije uskratiti pružanje navedene usluge. U provođenju navedene regulatorne obveze, HT je obvezan prilagoditi komutaciju na kojoj su priključeni krajnji korisnici kojima je HT pristupni operator, na način da se pozivi navedenih krajnjih korisnika za koje je usluga predodabira operatora omogućena, automatski prenose prema mreži operatora kojeg su krajnji korisnici odabrali, a bez potrebe biranja kratkog koda za odabir operatora od strane krajnjih korisnika.

U skladu s gore navedenim regulatornim obvezama, HT je obvezan operatoru, temeljem zahtjeva, omogućiti uslugu predodabira operatora za javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, za krajnjeg korisnika kojem je HT pristupni operator, s potpunom funkcionalnošću, segmentacija usluge po različitim vrstama poziva, i to kako slijedi:

- nacionalni pozivi;
- lokalni pozivi;
- pozivi prema pokretnim mrežama;
- međunarodni pozivi;
- pozivi prema uslugama s posebnom tarifom⁵⁰;
- nacionalni pozivi, lokalni pozivi, pozivi prema pokretnim mrežama i međunarodni pozivi,
- nacionalni pozivi, lokalni pozivi, pozivi prema pokretnim mrežama, međunarodni pozivi i pozivi prema uslugama s posebnom tarifom,
- svi pozivi, što uključuje pozive navedene od 1. do 5. i pozive na brojeve posebnih službi i brojeve hitnih službi.

⁵⁰ sukladno planu numeriranja

Detalji vezani uz pružanje usluge preodabira operatora (tehničke specifikacije, uvjeti, rokovi, cijene, itd.), u skladu s obvezom transparentnosti, trebaju biti definirani u Standardnoj ponudi međupovezivanja HT-a i to na način da nisu u suprotnosti s regulatornim obvezama koje su HT-u određene ovim dokumentom. Nadalje, HAKOM predlaže povećati trenutne iznose naknada za kašnjenje sa 50% za svaki dan kašnjenja do 10 dana na 100% (za svaki dan kašnjenja prvih 10 dana) i zadržati naknade u iznosu od 150% za svaki dan kašnjenja dužeg od 11. dana budući da postojeća sredstva nisu bila u dovoljnoj mjeri efikasna, odnosno kašnjenje je bilo konstantno.

HT je obvezan uslugu predodabira operatora s pojedinim operatorom ugovoriti ugovorom o međupovezivanju.

Nadalje, HAKOM zadržava HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, obvezu osiguranja zajedničkog korištenja prostora uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je to tehnički ostvarivo, i to iz razloga što postojeći i potencijalni novi operatori moraju imati mogućnost zajedničkog korištenja prostora budući da bi na navedeni način, ukoliko je to tehnički ostvarivo, mogli ostvariti međupovezivanje s HT-om te smanjiti troškove poslovanja.

Isto tako, HAKOM zadržava HT-u obvezu osiguranja zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu HAKOM smatra da je HT obvezan osigurati pristupne vodove na zahtjev operatora, koji omogućavaju pristup svakoj pristupnoj točki u mreži HT-a, u svrhu ostvarivanja međupovezivanja.

Nadalje, HT je obvezan osigurati određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za uslugu započinjanja (originacije) poziva i uslugu vodova za međusobno povezivanje, kao što su npr. omjer raspodjele prometa po operatorima za vrijeme kvara u mreži, rokovi uspostave usluge te vrijeme otklona kvarova. Također, sastavni dio svakog SLA su i odgovarajuće naknade u slučaju neispunjavanja određenih rokova u SLA. Sukladno navedenom, HAKOM zadržava HT-u obvezu pružanja osnovne razine usluge (eng. "*Basic SLA*") koji čine sastavni dio predmetne Standardne ponude. Kako bi se osigurala primjena definirane/određene osnovne razine SLA, HAKOM zadržava HT-u obvezu objavljivanja pokazatelja učinkovitosti (indikatora) na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev HAKOM-a što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti.

HAKOM je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a odnosno obveza koje su navedene gore u dokumentu, vodio računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, odnosno, vodio je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, HAKOM smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, međupovezivanje tehnički i gospodarski u potpunosti izvedivo, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora.

Isto tako, HAKOM smatra kako je ZEK-om i ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) kao i standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početni sredstva, osiguravajući pritom poštivanje odgovarajućih prava intelektualnog vlasništva.

Mogućnost pojavljivanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja je detaljno obrazložena u poglavlju 7.1.1 uklonjena je regulatornom obvezom određenom u ovom poglavlju. Kako bi se navedena regulatorna obveza mogla kvalitetnije provoditi, HAKOM u nastavku operatoru sa značajnom tržišnom snagom određuje regulatorne obveze nediskriminacije i transparentnosti.

8.2 Obveza nediskriminacije⁵¹

HAKOM smatra da određivanje obveze pristupa i korištenje posebnih dijelova mreže na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, nije dovoljna mjera, s obzirom da HT može, unatoč toj obvezi, određenim ponašanjem diskriminirati ostale operatore, odnosno sebi i svojim povezanim društvima omogućiti bolje uvjete poslovanja, čime bi mogao ugroziti djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. Predmet ovog dokumenta je tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, temeljem čega HAKOM određuje HT-u navedenu obvezu samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.

Operator, kojemu je određena obveza nediskriminacije, prema članku 59. stavku 2. ZEK-a, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog, HAKOM zadržava HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta, regulatornu obvezu nediskriminacije temeljem koje je HT obvezan:

⁵¹ članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- osigurati jednake uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge;
- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti HAKOM-u ugovore sklopljene na temelju Standardne ponude za usluge međupovezivanja u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Regulatornom obvezom nediskriminacije koju je HAKOM zadržao HT-u na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, prema mišljenju HAKOM-a djelomično se uklanja mogućnost pojavljivanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 7.1.1, 7.1.5, 7.2.1 i svih sličnih prepreka koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su vezane uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminacije koje nisu na cjenovnoj osnovi, a koje će HAKOM dodatno riješiti i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

Isto tako, iako je u poglavlju 8.1. HT-u određena regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, ista će se kvalitetnije provoditi ukoliko se onemogući HT, koji ima obvezu pristupa u svrhu međupovezivanja, u diskriminiranju drugih operatora na tržištu. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije HT-u je određena kao dopunska obveza za obvezu pristupa te će se, prema mišljenju HAKOM-a, određivanjem ove regulatorne obveze, efikasnije provoditi regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

Regulatorna obveza nediskriminacije je neophodna kako bi se na tržištu spriječila moguća diskriminacijska ponašanja HT-a, kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, koja su opisana u poglavlju 7.1.5 i 7.2.1, a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište svim novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu te u interesu krajnjih korisnika. Ova regulatorna obveza će omogućiti svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju maloprodajni dio i povezana društva HT-a.

Slijedom gore navedenog, a sukladno članku 58. ZEK-a, HAKOM nije u mogućnosti zadržati HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, obvezu objave standardne ponude ako navedenom operatoru uz obvezu transparentnosti nije zadržao i obvezu nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 8.3 ovog dokumenta, HAKOM je odredio HT-u obvezu nediskriminacije.

U skladu s prvom točkom regulatorne obveze kojom je definirano da HT mora osigurati jednake uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge i vezano uz prepreku razvoju tržišnog natjecanja definiranu u poglavlju 7.1.5.3, HAKOM će određivanjem ove regulatorne obveze, između ostalog, spriječiti i ponašanje HT-a vezano za obračun i naplatu/prisilnu naplatu prilikom pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva u svrhu poziva na brojeve operatora usluga s posebnom tarifom u mrežama drugih operatora nepokretnih mreža. U skladu s ovom obvezom HT je obavezan raditi obračun i naplatu/prisilnu naplatu za pozive svojih krajnjih korisnika upućene na brojeve operatora usluga s posebnom tarifom u mrežama drugih operatora nepokretnih mreža, kao što to čini za pozive istih korisnika upućene na brojeve navedenih usluga koje pruža HT kao operator usluga s posebnom tarifom ili neki drugi operator usluga s posebnom tarifom u HT-ovoj mreži.

Nadalje, HT je obavezan dostaviti HAKOM-u ugovore sklopljene na temelju Standardne ponude međupovezivanja⁵² u roku od 15 dana od dana sklapanja istih. Prethodno navedeno je potrebno kako bi HAKOM bio u mogućnosti provjeriti poštuje li isti obvezu nediskriminacije te po potrebi brzo reagirati.

Imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja HT-u, zadržavanje navedene regulatorne obveze je u skladu s načelom razmjernosti odnosno ista ne predstavlja nerazmjernan teret HT-u. HAKOM smatra da regulatorna obveza nediskriminacije ne predstavlja nikakav dodatni teret HT-u iz razloga što ga ne prisiljava na dodatne troškove ili različite postupke već samo kvalitativno definira njegov odnos prema drugim operatorima na međuoperatorskom tržištu. Drugim riječima, ova regulatorna obveza ne slabi djelovanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu već se samo odnosi na njegove interne procese.

8.3 Obveza transparentnosti⁵³

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

⁵² Navedeno je određeno pod obvezom transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 8.1.3.

⁵³ članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, HAKOM može zatražiti od operatora, kojemu je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Uzevši u obzir da je predmet ovog dokumenta tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji te vodeći računa o preprekama razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno obrazložene u poglavljima 7.1.1, 7.1.5 i 7.2.1 ovog dokumenta, HAKOM smatra potrebnim zadržati HT-u obvezu transparentnosti za usluge pristupa u svrhu međupovezivanja.

Slijedom svega navedenog HAKOM zadržava regulatornu obvezu transparentnosti HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, i to kako slijedi:

1. HT je obvezan objaviti Standardnu ponudu međupovezivanja na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
2. Standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;
3. Standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge;
4. Standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti pružanja usluga predodabira operatora zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja navedenih usluga;
5. HT mora, na tromjesečnoj osnovi ili po potrebi na zahtjev HAKOM-a, objaviti (indikatore) pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*).

HAKOM smatra da će obveza transparentnosti riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 7.1.3 i sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedena regulatorna obveza je i dodatna obveza određena u svrhu rješavanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su vezane uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminaciju koja nije na cjenovnoj osnovi budući da je sve oblike diskriminacijskog ponašanja moguće utvrditi jedino kada su transparentno objavljeni uvjeti pod kojima operator sa značajnom tržišnom snagom nudi predmetnu veleprodajnu uslugu.

Za kvalitetno provođenje regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, HT je dodatno obvezan objaviti sve uvjete međupovezivanja. Sukladno navedenom,

regulatorna obveza transparentnosti određena je HT-u kao dopunska obveza obvezi pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

HAKOM smatra da na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji mora postojati obveza objave standardne ponude međupovezivanja za operatora sa značajnom tržišnom snagom budući da su sve usluge međupovezivanja koje trebaju biti definirane u Standardnoj ponudi međupovezivanja, pa tako i usluga započinjanja (originacije) poziva, tehnički zahtjevne i bez postojanja transparentnih uvjeta operatori ne bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama. Isto tako, Standardna ponuda međupovezivanja mora biti jasno definirana da drugi operatori ne bi morali biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge.

Standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Isto tako, HT-ova Standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge. Navedena obveza je dodatak obvezi pristupa, a kojom će se obveza omogućavanja zajedničkog korištenja prostora (kolokacija) na transparentan način, zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge, i omogućiti i provesti u praksi. HAKOM smatra da je obveza objave Standardne ponude međupovezivanja jedini način da se naprave transparentni uvjeti za sve i da svi mogu, unutar jednog dokumenta na transparentan način, vidjeti sve što je potrebno za ostvarivanje međupovezivanja. HAKOM smatra da nema razloga da svi uvjeti, rokovi i cijene vezani uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije) budu različiti od uvjeta, rokova i cijena pružanja iste usluge definirane u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“, u dijelovima gdje su usporedivi.

Nadalje, HT je obvezan, a s obzirom na specifičnosti pojedine usluge, omogućiti međupovezivanje između HT-a i operatora na način da može biti po zahtjevu operatora realizirano, ili na lokaciji HT-a putem fizičke ili udaljene kolokacije, ili na lokaciji operatora.

Ukoliko se radi o *međupovezivanju na lokaciji operatora*, cjelokupni vod međupovezivanja osigurava HT ili sam operator. Također, u svrhu zaštite, HT je obvezan ugraditi potrebnu prijenosnu opremu u objektu na lokaciji operatora, uz određene minimalne uvjete. U tom slučaju, točka razgraničenja će biti postavljena na DDF⁵⁴ ili ODF⁵⁵ razdjelniku u objektu na lokaciji centrale operatora.

⁵⁴ eng. *Digital Distribution Frame*

⁵⁵ eng. *Optical Distribution Frame*

Ukoliko je riječ o međupovezivanju na lokaciji HT-a putem fizičke ili udaljene kolokacije, u oba slučaja je točka razgraničenja na strani HT-a (na DDF ili ODF razdjelniku), a prijenosnu mrežu (kabel/kablove) do lokacije odnosno DDF-a li ODF-a HT-a može osigurati operator. HT je obvezan osigurati pristup za uvod kablova u prostor HT-a.

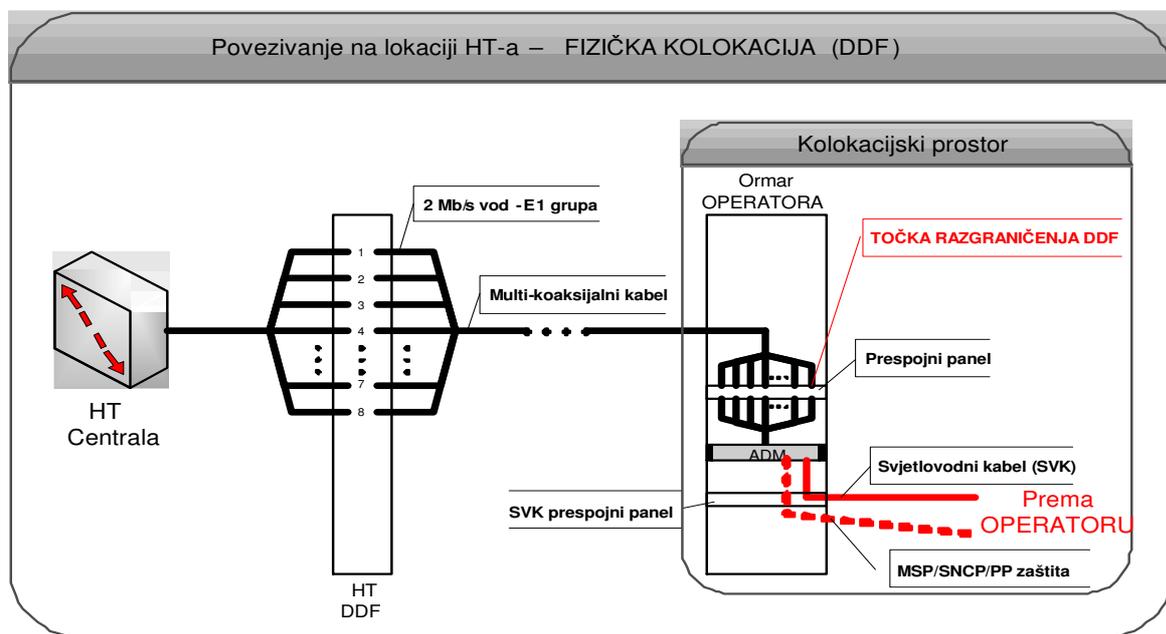
Slijedom navedenog, a u svrhu transparentno definiranih uvjeta, HT je obvezan gore navedeno zadržati u Standardnoj ponudi međupovezivanja.

Isto tako, HT je obvezan u Standardnoj ponudi međupovezivanja, u dijelu u kojem su definirani uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija), definirati tehničku specifikaciju kako bi operator bio u mogućnosti osigurati prijenosne telekomunikacijske vodove do lokacije HT-a i to na sljedeći način:

1. Povezivanje na lokaciji HT-a, u fizičkoj kolokaciji, točka razgraničenja DDF

Rješenje u kojemu je operator u fizičkoj-unutrašnjoj kolokaciji, smije smjestiti prijenosnu opremu za realizaciju međupovezivanja. Operator u kolokacijski prostor smješta vlastitu prijenosnu opremu te njen razvod E1 sučelja na posredni DDF, od kojega se povlače multi-koaksijalni kabeli do HT-ovog DDF razdjelnika na strani centrale.

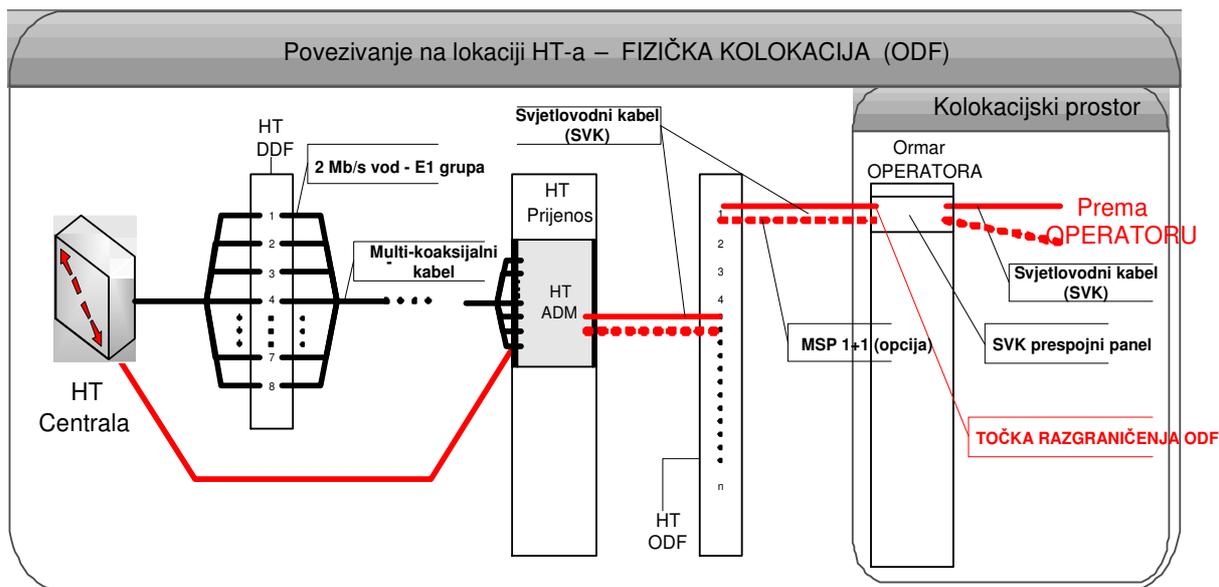
Slika 12 Fizička kolokacija, točka razgraničenja DDF

2. Povezivanje na lokaciji HT-a, u fizičkoj kolokaciji, točka razgraničenja ODF

U ovom rješenju se od prostora operatora u kolokaciji do HT-ovog ODF razdjelnika povlači svjetlovodni kabel (instalacijski kabel) te se potom uspostavlja STM-1 veza između prijenosne mreže operatora i HT-a te se preko nje realiziraju vodovi za međupovezivanje.

Slika 13 Fizička kolokacija, točka razgraničenja ODF

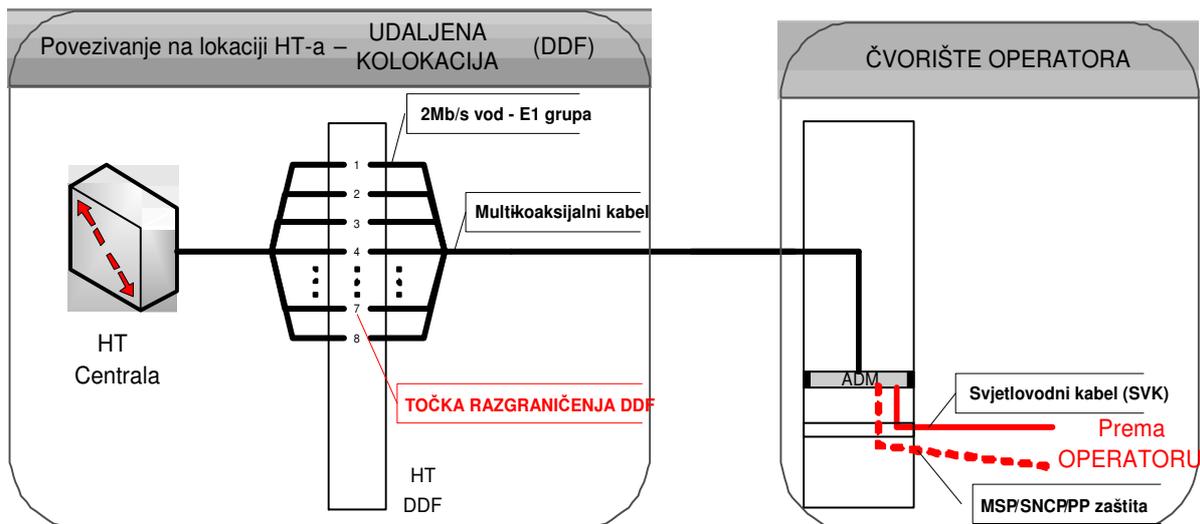

Moguće je realizirati i zaštitu povezivanja korištenjem MSP 1+1 mehanizma između prijenosne opreme HT-a i operatora.

3. Povezivanje na lokaciji HT-a, udaljena kolokacija, točka razgraničenja DDF

Kada operator ima čvorište dovoljno blizu za realizaciju ovog načina povezivanja, moguća je realizacija međupovezivanja na način da se od čvorišta operatora do HT-ovog DDF-a povuče multi-koaksijalni kabel te da se povezivanje realizira na strani HT-a na DDF-u.

Slika 14 Udaljena kolokacija, točka razgraničenja DDF

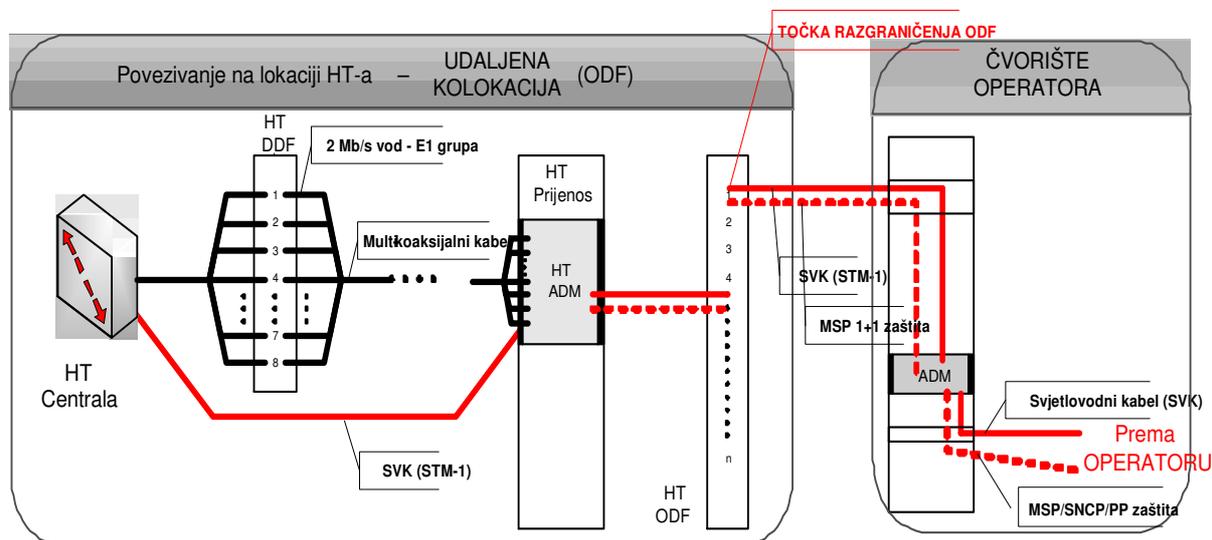

Ograničenje ovog rješenja jest udaljenost od čvorišta operatora i HT-ove lokacije, koja ne smije prijeći 100 metara.

4. Povezivanje na lokaciji HT-a, udaljena kolokacija, točka razgraničenja ODF

Operator uvlači vlastiti svjetlovodni kabel u lokaciju HT-a te se preko takovog posrednog svjetlovnog kabela realizira povezivanje prijenosnih mreža kapacitetom STM-1, uz mogućnost korištenja zaštite MSP 1+1 mehanizmom.

Slika 15 Udaljena kolokacija, točka razgraničenja ODF

Operator svoju prijenosnu opremu ima u vlastitom čvorištu koje je unutar dometa predviđenih sučelja za povezivanje (STM-1 optičko sučelje prema G.957, S-1.1 podtip, okvirnog dometa 15 kilometara).

Točka razgraničenja i međupovezivanja

Točka razgraničenja na strani HT-a je na optičkom razdjelniku HT-a, odnosno ODF-u ukoliko se povezivanje vrši svjetlovodnim kabelom (SVK) (slike 13 i 15) ili na digitalnom razdjelniku HT-a, odnosno DDF-u ukoliko se povezivanje vrši koaksijalnim kabelom (slike 12 i 14).

Ukoliko se zahtjeva povezivanje koaksijalnim kabelom, tada udaljenost ne može biti veća od tehničkih preporuka, a što je 100 metara (ili više ukoliko to zadovoljava tehnička specifikacija kabela). Ukoliko je udaljenost veća tada se primjenjuje povezivanje svjetlovodnim kabelom.

Ukoliko je moguće izvesti povezivanje koaksijalnim kabelom isto se preferira za kapacitete manje od $8 \times E1$. Za veći kapacitet ($> 8 \times E1$) se preferira povezivanje svjetlovodnim kabelom, bez obzira na udaljenost.

Zaštita prijenosnih kapaciteta

U svrhu zaštite prijenosnih kapaciteta operator može osigurati više svjetlovodnih kabela do lokacije HT-a, s time da odvojene optičke rute mogu biti preklopljene na spoju od prvog zdenca ispred objekta centrale do ODF-a HT-a.

Ukoliko je točka razgraničenja ODF te se spajanje vrši između prijenosnih mreža operatora i HT-a, a operator je osigurao više prijenosnih kabela zbog zaštite prijenosnog kapaciteta, HT je obvezan usuglasiti protokol zaštite kapaciteta na nivou prijenosne mreže. Preferirano rješenje u slučaju povezivanja svjetlovodnim kabelima je korištenje MSP 1+1 mehanizma zaštite (Multiplex Section Protection) između dva spojna STM-1 voda (po dvije odvojene rute u optičkoj mreži). MSP predstavlja optimalno rješenje s obzirom na jednostavnost implementacije i standardiziranost rješenja te s obzirom da se ovime direktno spajaju SDH mreže dvaju operatora te je ključna interoperabilnost mehanizma i protokola zaštite.

Pri povezivanju lokacija tranzitnih centrala, korištenje mehanizma zaštite je obavezno, odnosno HT mora omogućiti povezivanje na zaštićeni način, dok u slučaju samo lokalnog međupovezivanja mehanizam zaštite nije nužan, te ovisi o sporazumu HT-a i operatora u pojedinom slučaju. U slučajevima kada na istoj lokaciji postoji tranzitna i lokalna centrala, isti prijenosni vod na svjetlovodnim kabelima se koristi za obje namjene.

Moguće rješenje povezivanja svjetlovodnim kabelom uz korištenje MSP 1+1 zaštite je korištenjem jednog svjetlovodnog kabela operatora (od svog čvorišta prema HT-u), dok drugi svjetlovodni kabel osigurava HT (od svoje centrale prema čvorištu operatora). Na taj način se promet u oba smjera može prenositi jedinstvenim prijenosnim putem, u kojemu ravnopravno sudjeluju operator i HT.

Tipovi sučelja

U slučaju kada je točka razgraničenja DDF, koristi se sučelje prema G.703 (11/2001), korištenjem koaksijalnih kabela (75 Ohm), kapaciteta 2048kbit/s uz uporabu HDB3 kodiranja (standardno G.703 E1 sučelje na 75 Ohm). Za povezivanje se koriste koaksijalni kabeli impedancije 75 Ohm-a, uz korištenje prikladnih konektora (1.6/5.6 „Siemens“).

U slučaju kada je točka razgraničenja ODF, koristi se sučelje prema G.957 (03/2006), specifičnije STM-1 S-1.1 sučelje (1310nm, G.652 jednomodno svjetlovodno vlakno, udaljenosti do 15km). Ukoliko se koristi MSP 1+1 zaštita, ona se realizira u skladu sa G.783 (03/2006), uz dogovorene parametre prijenosnih mreža operatora i HT-a (dual/single-end switching, revertive/non-revertive, Wait-to-restore timer).

Normativne reference:

- ITU-T G.703 - Physical/electrical characteristics of hierarchical digital interfaces
- ITU-T G.957 - Optical interfaces for equipments and systems relating to the synchronous digital hierarchy
- ITU-T G.783 - Characteristics of synchronous digital hierarchy (SDH) equipment functional blocks

Nadalje, HAKOM smatra potrebnim odrediti HT-u da, nastavno na određeno obvezom pristupa, a vezano uz pružanje pristupnih vodova za potrebe ostvarivanja međupovezivanja, HT mora iste pružati sukladno uvjetima, rokovima i cijenama definiranim u dokumentima „*Analiza tržišta zaključnih segmenata iznajmljenih vodova bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje iznajmljenog ili namijenjenog kapaciteta*“ i „*Analiza tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova*“.

Standardna ponuda međupovezivanja ne smije sadržavati diskriminacijske i druge odredbe protivne regulatornim obvezama koje su određene, s posebnim naglaskom na regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i nadzora cijena, kojima bi se moglo uvjetovati npr. određene načine pristupa, minimalne brojeve točaka pristupa, postavljanje neopravdanih troškova, cijene koje nisu određene regulatornim obvezama, odnosno sve ono što bi bilo protivno regulatornim obvezama koje su određene HT-u ovim dokumentom. HAKOM će redovno provjeravati usklađenost Standardne ponude međupovezivanja s regulatornim obvezama i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

Osnovni sadržaj Standardne ponude međupovezivanja, razina detaljnosti podataka i način objave Standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama koji je donijelo Vijeće HAKOM-a i koji je stupio na snagu dana 1. travnja 2009. godine

HT je obavezan u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, čije su sastavni dio regulatorne obveze, uskladiti Standardnu ponudu međupovezivanja s određenim mu regulatornim obvezama. S obzirom da HT već ima Standardnu ponudu međupovezivanja temeljenu na obvezama iz prethodne analize tržišta, HAKOM smatra da je rok od 30 dana dovoljan da se ažuriraju sve izmjene te da se tekst i sadržaj Standardne ponude međupovezivanja uskladi s određenim regulatornim obvezama i Pravilnikom o standardnim ponudama. Standardna ponuda HT-a ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile.

Uzevši u obzir da rok objave Standardne ponude međupovezivanja i rok stupanja na snagu cijena započinjanja (originacije) poziva, koje su sastavni dio poglavlja 8.4.1, 8.4.2 i 8.4.3 ovog dokumenta, nije isti, HT je kao operator sa značajnom tržišnom snagom obavezan u Standardnu ponudu međupovezivanja koju će objaviti u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom zadržati ugrađene:

- postojeće cijene usluge započinjanja (originacije) poziva kako je navedeno u tablici 7 uz napomenu da su iste na snazi od 1. siječnja 2013. godine

Tablica 7 Cijene usluga započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a

	<i>Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a</i>		
	LOKALNI polazni promet	REGIONALNI polazni promet	NACIONALNI polazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,040	0,058	0,111
vrijeme slabog prometa	0,020	0,029	0,0555

Nakon izrade troškovnih modela te određivanja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koja se pruža na fiksnoj lokaciji na temelju istih, HT je obvezan u Standardnu ponudu ugraditi troškovno usmjerene cijene koje će biti određene u zasebnom postupku.

Nadalje, s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti i rokovi naplate potraživanja iz dostavljenih sredstava osiguranja plaćanja, odnosno, kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, HT je obvezan u Standardnu ponudu međupovezivanja (uključujući i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija)) koju će objaviti u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom ugraditi sljedeće:

- Jedan od instrumenata osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar Standardne ponude međupovezivanja mora biti zadužnica;
- Ukoliko operator u razdoblju od jedne godine od dana sklapanja ugovora o međupovezivanju uredno podmiruje svoje obveze, nakon jedne godine nije obvezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja;
- HT je obvezan, prilikom izdavanja računa za predmetne veleprodajne usluge, umanjiti račun za iznos naknade po osnovi zakašnjenja;
- Rok dospjeća plaćanja računa je 60 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospjeća;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene.
- Ukoliko se HT ne može naplatiti iz instrumenta osiguranja plaćanja, HT može operatoru koji ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja privremeno obustaviti pružanje usluge;

- Ukoliko se radi o dugovanju operatora koji nije obavezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja, HT može istome privremeno obustaviti pružanje usluge u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene;
- U slučajevima kada je HT aktivirao i naplatio se iz instrumenta osiguranja plaćanja operator je obavezan dostaviti novi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja odmah, a najkasnije u roku 15 dana od trenutka kada je HT predao instrument osiguranja plaćanja na naplatu.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, HAKOM određuje HT-u obvezu da nastavi pratiti relevantne pokazatelje učinkovitosti te HAKOM-u dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini⁵⁶ ili po potrebi na zahtjev HAKOM-a. HT je obavezan za potrebe HAKOM-a dostaviti cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi HAKOM mogao pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. HAKOM smatra da izvješće o KPI vrijednostima mora sadržavati osobito sljedeće:

- omjer raspodjele prometa za uslugu započinjanja (originacije) poziva za vrijeme kvara u mreži;
- prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međupovezivanje;
- prosječno vrijeme otklona kvara voda za međupovezivanje;
- KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

HAKOM može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama HAKOM-a i zahtjevima tržišta.

Što se tiče pokazatelja učinkovitosti vezanih uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), trebaju vrijediti isti oni pokazatelji učinkovitosti, vezani uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), koji su definirani u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

U slučaju izmjene Standardne ponude međupovezivanja temeljene na odredbama ZEK-a, HAKOM određuje da HT, koji je obavezan objaviti Standardnu ponudu međupovezivanja u smislu usluge originacije, obavezan objaviti novi tekst Standardne ponude u roku koji će biti određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a, osim ako drugačije bude određeno odlukom.

Ukoliko operatori sa značajnom tržišnom snagom žele pokrenuti postupak izmjene Standardne ponude međupovezivanja, obvezni su o tome obavijestiti HAKOM koji će, u

⁵⁶ Prvo tromjesečno izvješće HT je obavezan dostaviti u travnju 2010. godine

slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavku 3 ZEK-a pokrenuti postupak izmjene Standardne ponude međupovezivanja.

8.4 Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁵⁷

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, koja se odnosi na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga. HAKOM ovu obvezu HT-u zadržava, odnosno određuje samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja i to na način kako je određeno dalje u dokumentu.

HAKOM će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga HAKOM može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva je osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja usluga, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

⁵⁷ članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Kako bi se spriječila prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 7.1.3.2 gdje je navedeno da HT može, u odsustvu regulacije, unakrsno subvencionirati usluge na način da postavi cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva za druge operatore iznad troška i u isto vrijeme cijenu usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu, ispod troška te time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, HAKOM je HT-u odredio:

- regulatornu obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- regulatornu obvezu vođenja troškovnog računovodstva

koje se odnose na pružanje usluge započinjanja (originacije) poziva kao jedne od usluga međupovezivanja.

HAKOM smatra da se gore navedenim regulatornim obvezama mogu djelomično riješiti prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavljima 7.2.1 i 7.2.2, a koje će dodatno pokušati ukloniti i obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja.

Prilikom procjene opravdanosti cijena započinjanja (originacija) poziva HAKOM može, sukladno članku 62. stavku 2. i 3. ZEK-a, koristiti metodu referentnih vrijednosti (*eng. benchmark*) na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentskim tržištima kao i vlastitu metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodama operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Vežano uz navedeno, HAKOM je 29. veljače 2012. godine donio odluku⁵⁸ o metodologiji izrade i primjene troškovnih modela za nepokretnu i pokretnu mrežu i univerzalnu uslugu. Rezultat troškovnih modela za nepokretne mreže, čija je provedba trenutno u tijeku, jest izračun jediničnih troškova mreže koji su nužni za pružanje usluga. Prema takvom troškovno usmjerenom izračunu cijena, operator sa značajnom tržišnom snagom trebao bi moći ostvariti povrat učinkovitih troškova pružanja usluge, a cijena će služiti kao poticaj operatorima da održavaju i ulažu u svoju mrežu. Tri su glavna HAKOM-ova cilja kod uvođenja mjere troškovno-usmjerenog određivanja cijena:

- promicanje učinkovitosti,
- promicanje održivog tržišnog natjecanja i
- osiguravanje najvećih koristi za korisnike.

Naime, iako je metoda usporedivih vrijednosti korisna u prijelaznom razdoblju, troškovni modeli će predstavljati konačno sredstvo pri provedbi obveze nadzora cijena. Pitanje određivanja reguliranih cijena na temelju troškova od ključne su važnosti kako za operatore tako i za HAKOM te će se iste odrediti u zasebnom postupku. Do trenutka dok ne bude završen projekt koji uključuje izradu troškovnog modela koji će u konačnici omogućiti

⁵⁸ KLASA: UP/I-344-01/11-09/08

provedbu načela troškovne usmjerenosti cijena, obveza nadzora cijena će biti postavljena na temelju metode referentnih vrijednosti na način definiran u nastavku.

HAKOM je u procesu izračuna cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a nastavio koristiti metodu referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*), koja je propisana prvim krugom analize ovog tržišta, a uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- zadnji dostupni izvještaj Cullen International „*Cross Country Analysis*“⁵⁹;
- cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga⁶⁰;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj KN/EUR - prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke⁶¹ u iznosu od 7,4963 kn.

Pri analizi referentnih vrijednosti, HAKOM je koristio podatke navedene u izvještaju Cullen International-a „*Cross Country Analysis*“ za cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini, odnosno, usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini, u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga.

Sukladno podacima iz gore navedenog dokumenta, usluga započinjanja (originacije) poziva u mreži bivšeg monopolista se obračunava na sljedeće načine:

- uz naknadu za uspostavu poziva (po pozivu);
- bez naknade za uspostavu poziva (po pozivu);
- jedinstvena cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva);
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva);
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa; postojanje dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa (po minuti trajanja poziva).

Kao što je vidljivo iz gore navedenog, postoje različiti načini obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva. Kako bi se pri izračunu cijena uzele u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva po minuti, HAKOM je cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u svakoj zemlji sveo na cijenu jedne minute, a koja uključuje uspostavu poziva i vremensku raspodjelu prometa (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa). Izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG)

⁵⁹ za zemlje zapadne Europe od listopada 2012. godine; za zemlje središnje i istočne Europe od rujna 2012. godine

⁶⁰ HAKOM smatra da je relevantnost/opravanost usporednih podataka ključ kvalitetnog provođenja metode referentnih vrijednosti za određivanje cijena

⁶¹ HNB

i to na način da se prosječna cijena usluge započinjanja (originacije) poziva za jednu minutu izračunala temeljem jednog poziva u trajanju od 3 minute s vremenskom raspodjelom u omjeru 50% vrijeme jakog prometa⁶², 50% vrijeme slabog prometa⁶³. U slučaju postojanja dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa, među njima je raspodjela također u omjeru 50%:50%.

Nadalje, važno je utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (*eng.* outliers). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih, potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila i trećeg ili gornjeg kvartila⁶⁴, kao i interkvartila⁶⁵. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja, HAKOM je utvrdio donje i gornje granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno HAKOM smatra kako se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebaju ukloniti.

Osim gore navedenog, a u vezi utvrđivanja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, HAKOM smatra da način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva koji se temelji na naplaćivanju usluge uspostave poziva, a koja se naplaćuje po pozivu, nije opravdan. Naime, HT, drugim operatorima, istu uslugu obračunava na dva načina. Kako je i navedeno u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“, HAKOM smatra da treba uskladiti način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva između postojećih operatora na tržištu tako da se način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a uskladi s načinom obračuna iste usluge kod većine operatora. Sukladno tome, budući da je usluga započinjanja (originacije) poziva kao jedna od usluga međupovezivanja usporediva s uslugom završavanja (terminacije) poziva, treba u istom smjeru odrediti i način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva.

Slijedom svega navedenog, HAKOM smatra da dva načina obračuna iste usluge od strane HT-a nisu opravdana i u nastavku dokumenta HAKOM određuje cijene usluge započinjanja (originacije) poziva samo po trajanju poziva.

⁶² vrijeme jakog prometa – promet u tijeku dana; nije u svakoj zemlji isto razdoblje

⁶³ vrijeme slabog prometa – promet u noćnim satima i vikendom; nije u svakoj zemlji isto razdoblje

⁶⁴ Kvantili su vrijednosti numeričke varijable koji niz uređen po veličini dijele na q jednakih dijelova. Kvantili koji dijele statistički niz na 4 jednaka dijela nazivaju se kvartilima. Kako je u ovom slučaju red kvantila $q=4$ postoje tri kvartila, prvi ili donji, drugi kvartil ili medijan i treći ili gornji kvartil

⁶⁵ Interkvartil je apsolutna mjera disperzije. To je raspon varijacije središnjih 50% članova niza uređenih podataka.

8.4.1 Usluga započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini

Slijedom navedenog, te sukladno provedenoj analizi cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama Europske unije, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavlja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u Latviji i Češkoj te iste nisu uzete u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama Europske unije.

Tablica 8 Izračun srednje vrijednosti cijena usluge započinjanja(originacije) poziva na lokalnoj razini

		cijena usluge lokalnog započinjanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 26	Danska	0,2477
	Italija	0,2720
	Švedska	0,2760
	Velika Britanija	0,2796
	Grčka	0,2875
	Irska	0,3470
	Cipar*	0,3590
	Mađarska	0,3750
	Francuska	0,3792
	Njemačka	0,3850
	Slovenija	0,3900
	Bugarska	0,4210
	Poljska	0,4450
	Portugal	0,4450
	Slovačka	0,4700
	Belgija	0,4717
	Litva	0,4867
	Nizozemska	0,5420
	Luksemburg	0,5533
	Španjolska**	0,5600
	Estonija	0,5958
	Austrija	0,6500
Malta	0,7038	
Rumunjska	0,8400	
Češka***	0,9400	
Latvija***	1,5800	
Prosječna cijena €/min		0,4493
Prosječna cijena lp/min		3,3678
Prosječna cijena kn/min		0,0337

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Slijedom izračuna u tablici 8, srednja vrijednost svih cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u preostalim 26 zemalja EU iznosi 0,0337 kn/min, i prema navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 8, HAKOM je izračunao cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini HAKOM je zadržao pretpostavku prema kojoj cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 67,04%:32,96%⁶⁶, izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 9.

Tablica 9 Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	LOKALNA ORIGINACIJA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,040
vrijeme slabog prometa	0,020

8.4.2 Usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (eng. single tandem)

Isto tako, analizom cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavlja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u Finskoj i Latvije te, u skladu s gore navedenim, iste nisu uzete u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU.

⁶⁶ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi započinjanja (originacije) poziva)

Tablica 10 Izračun srednje vrijednosti cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini

		cijena usluge regionalnog započinjanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 25	Švedska	0,3180
	Italija	0,3610
	Velika Britanija	0,3824
	Irska	0,4443
	Mađarska	0,4750
	Bugarska	0,4210
	Grčka*	0,5200
	Poljska	0,5225
	Portugal	0,5450
	Cipar	0,5470
	Njemačka	0,5750
	Belgija	0,6665
	Španjolska	0,6700
	Slovenija	0,6800
	Slovačka	0,6850
	Malta	0,7038
	Luksemburg	0,7233
	Nizozemska	0,7570
	Estonija**	0,8375
	Litva	0,8517
	Rumunjska	0,9700
	Češka	1,0800
	Austrija	1,1550
	Latvija***	1,5800
	Finska***	2,4000
Prosječna cijena €/min		0,6516
Prosječna cijena lp/min		4,8848
Prosječna cijena kn/min		0,0488

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost svih cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u preostalim 25 zemalja EU, a što je vidljivo iz tablice 10, iznosi 0,0488 kn/min, i prema gore navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 10, HAKOM je izračunao cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj gore u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini HAKOM je zadržao pretpostavku prema kojoj cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 67,04%:32,96%⁶⁷, izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 11.

Tablica 11 Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	REGIONALNA ⁶⁸ ORIGINACIJA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,058
vrijeme slabog prometa	0,029

8.4.3 Usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. double transit)

Vezano uz uslugu započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*), cijena usluge započinjanja poziva na nacionalnoj razini treba zadržati isti omjer u odnosu na cijenu usluge započinjanja poziva na regionalnoj razini, do trenutka dok se cijene ne budu temeljile na metodi referentnih vrijednosti. Slijedom navedenog, cijena usluge započinjanja poziva na nacionalnoj razini treba biti 91,18% veća od konačne cijene usluge započinjanja poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini dobivene na temelju stvarne vremenske raspodjele započelih minuta poziva u mreži HT-a.

⁶⁷ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi započinjanja (originacije) poziva)

⁶⁸ cijena usluga započinjanja (originacije) poziva u svrhu pristupa nezemljopisnim brojevima u mreži drugog operatora (usluge s posebnom tarifom i usluge besplatnog poziva), kratkim kodovima za glasovne usluge (odabir operatora, harmonizirani europski broj, usluge bez posebne tarife, usluge s posebnom tarifom, usluge podrške korisnicima, hitne službe) treba biti jednaka cijeni započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (vrijeme jakog prometa)

Zaključno, temeljem dostavljenih podataka o vremenskoj raspodjeli ukupnih započelih minuta poziva i ukupnih završenih minuta poziva u mreži HT-a u vrijeme jakog odnosno slabog prometa za prvo polugodište 2012. godine, HAKOM je izračunao cijene međupovezivanja koje su prikazane u tablici 12.

Tablica 12 Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	NACIONALNA ORIGINACIJA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,111
vrijeme slabog prometa	0,0555

Sukladno svemu prethodno navedenom, HAKOM zadržava obvezu nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

1. HT je obvezan cijene usluga započinjanja (originacije) poziva koje su navedene u tablici 11. nastaviti primjenjivati do okončanja postupka troškovnih modela odnosno do datuma koji će biti definiran kroz zaseban postupak kojim se određuju cijene na temelju stvarnih troškova.

Tablica 13 Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a

	Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a		
	LOKALNI polazni promet	REGIONALNI polazni promet	NACIONALNI polazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,040	0,058	0,111
vrijeme slabog prometa	0,020	0,029	0,0555

Nadalje, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, HAKOM smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i HAKOM-u, promjenu cijena započinjanja (originacije) poziva koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena započinjanja (originacije) poziva od strane HAKOM-a.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene započinjanja (originacije) poziva koje će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro. S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji najmanje 10%, HAKOM će implementirati novu cijenu

započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Nadalje, u vezi s ostalim naknadama za pružanje usluge predodabira operatora, a koje nisu vezane uz uslugu započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, npr. implementacija koda odabira operatora, jednokratna naknada u svrhu implementacije CPS funkcionalnosti, jednokratna naknada za uspostavu CPS usluge po korisničkom telefonskom broju, HAKOM naglašava da će, sukladno regulatornoj obvezi koja je određena u ovom poglavlju, navedene naknade biti troškovno usmjerene u trenutku kada završi projekt koji je naveden gore u tekstu.

Slijedom navedenog, HAKOM određuje da će do tog trenutka nadzor cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluge predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, biti postavljen na način da cijene navedenih usluga koje HT nudi operatoru moraju biti razumne, opravdane i ne smiju predstavljati zapreku korištenja usluga odabira i predodabira operatora na tržištu.

HAKOM će redovno provjeravati usklađenost cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, s regulatornim obvezama koje su određene i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

8.5 Obveza računovodstvenog razdvajanja⁶⁹

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

HAKOM osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu s člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravedno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom HAKOM-a iz članka 56. ZEK-a.

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije HAKOM može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ako bi objava tih podataka pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu s člankom 15. ZEK-a.

⁶⁹ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprječavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

S obzirom da je provedenom analizom utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, HAKOM određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

HAKOM smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 7.2 ovog dokumenta i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi izazvati iste ili slične posljedice na tržištu. Isto tako, HAKOM smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije i transparentnosti. Sukladno navedenom, regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja je određena HT-u kako bi se osiguralo provođenje prethodno određenih obveza nediskriminacije i transparentnosti.

HAKOM zadržava HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja prema kojoj je HT obvezan implementirati rješenje Vijeća HAKOM-a⁷⁰ na način propisan u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ za uslugu *započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji*, odnosno sva rješenja Vijeća HAKOM-a koja će biti donesena u zasebnom postupku, a kojima će se definirati način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluga koje su definirane na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim

⁷⁰ Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18

operatorima, kao i transfernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

HT pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja mora osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, HAKOM HT-u određuje regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je vrlo važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo da operator ne vrši unakrsno subvencioniranje i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje HAKOM određuje operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne koristima od ispunjenja određenih mu obveza. Iako postavljanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, HAKOM smatra da je korist od obveze koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), puno veća od troškova koji se tom obvezom nameću. Predmetnom regulatornom obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

8.6 Ostale regulatorne obveze koje bi HAKOM, na temelju ZEK-a, mogao propisati na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Isto tako, HAKOM je u poglavlju 7.1.4 ovog dokumenta naveo prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku HAKOM ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu budući da navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je

propisano člankom 66. stavkom 3. ZEK-a koji jasno kaže da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o međupovezivanju, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁷¹.

U svrhu učinkovitog provođenja regulatornih obveza sadržanih u 8 poglavlju ovog dokumenta, HAKOM, prema potrebi, daje odgovarajuće provedbene upute operatorima sa značajnom tržišnom snagom kojih su se isti obvezni pridržavati.

⁷¹ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „Access Directive“)

9 Prilozi

9.1 Prilog A - mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

9.2 Prilog B Komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

9.3 Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

9.4 Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je HAKOM nametnuo operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave